

ФИНАЛЕН ДОКЛАД

За извършена работа по дейност С1: Създаване и тестване на решения за земеделски практики, щадящи червеногушата гъска и превръщането им във финансови инструменти на общата селскостопанска политика след 2013 г.

Проект: LIFE09 NAT/BG/000230 „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска (*Branta ruficollis*)“.

Автори: Димитър Плачийски, Дарина Попгеоргиева, Едита Дифова,
Мирослава Дикова, Юлия Григорова

ГИС работа: д-р. Георги Сашев Попгеоргиев

БДЗП, 2015г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	3
1. Обща част	4
1.1. Основна цел на работата	4
1.2. Задачи насочени към постигането на основната цел:	4
2. Селскостопанска характеристика на района.....	5
3. Генезис на конфликта гъски vs. зърнопроизводители.....	9
4. Мерки за осигуряване на оптимални хранителни условия за зимуващите в страната диви гъски и преодоляване на конфликта гъски / зърнопроизводители.....	12
4.1. Кратък преглед върху разработването и прилагането на агро-екологични дейности за опазване на диви гъски и хранителните им местообитания в някои европейски страни	14
4.2. Кратък преглед върху разработването и прилагането на агро-екологични дейности за опазване на диви гъски и хранителните им местообитания в България	20
5. Разработване и пилотно тестване на агро – екологична схема целяща намаляване на конфликта на местните фермери с вида червеногуша гъска (<i>Branta ruficollis</i>) и местообитанията на вида, и включването и в Общата селскостопанска политика след 2013 г.”.....	21
5.1.1. Събиране на изходна информация и определяне на работните плокове и контролните територии за разработване и експериментално прилагане на моделна агро-екологична дейност за червеногушата гъска	21
5.1.2. Определяне на работни плокове и контролни територии за разработване и експериментално прилагане на моделна агро-екологична дейност за червеногушата гъска.....	21
5.2. Консултиране изготвянето на анализ на биологичната информация за нуждите на разработването и тестването на пилотната агро-екологична дейност.	30
5.3. Пилотно тестване на агро – екологична схема, целяща намаляване на конфликта на местните фермери с вида червеногуша гъска (<i>Branta ruficollis</i>), запазване и поддържане на хранителните местообитанията на вида – Пилотна агро-екологична програма.....	32
5.3.1. Мерки и дейности на ПАЕП.....	33
5.3.2. Целеви групи и бенефициенти.....	33
5.3.3. Основни резултати от прилагането на ПАЕП.....	34
5.4. Включване на агро-екологични дейности за опазване на дивите гъски в България в Програма за развитие на селските райони.....	36
5.4.1. Включване на разработената и тествана агро-екологична дейност за ограничаване на конфликта между червеногушата гъска и земеделски стопани и осигуряване на оптимален хранителен ресурс за вида, в качествен и количествен аспект, в Общата селскостопанска политика след 2013 г.”	36
5.4.2. Разработване и включване в Програма за развитие на селските райони, за периода 2007 – 2013 г., на базова агро-екологична дейност за опазване и поддържане на хранителните местообитания на зимуващите в България диви гъски.	41
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА.....	43
ENGLISH SUMMARY	44

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

БДЗП – Българско дружество за защита на птиците

БЗС – Блок на земеделското стопанство

ВПС – Висока природна стойност

ГИС – Географски информационни системи

ДВ – Държавен вестник

ДФЗ – Държавен фонд „Земеделие“

ЕК – Европейска комисия

ЕП – Европейски парламент

ЕС – Европейски съюз

ЗП – Земеделски производител

ИСАК - Интегрираната система за администриране и контрол

КВС – Карта на възстановената собственост

МЗХ – Министерство на земеделието и храните

МОСВ – Министерство на околната среда и водите

НПО – Неправителствени организации

ОВМ – Орнитологично важно място

ОПР – Общински план за развитие

ОСЗ – Общинска служба „Земеделие“

ПАЕП – Пилотна агро-екологична програма

ПРСР – Програма за развитие на селските райони

СЕПП – Схеми за единно плащане на площ

СИЗП – Система за идентифициране на земеделските парцели

ТРГ – Тематична работна група

RSPB – Royal Society for the Protection of Birds

1. Обща част

1.1. Основна цел на работата

“Разработване и пилотно тестване на Агро -екологични мерки целящи намаляване на конфликта на местните фермери с вида червеногуша гъска (*Branta ruficolis*) и местообитанията на вида и включването им в Общата Селскостопанска Политика след 2013 г.”

1.2. Задачи насочени към постигането на основаната цел:

- i. Разработване на пилотна Агро-екологична схема насочена към:**
 - a. Опазване и подобряване на хранителните местообитания на вида
 - b. Превенция срещу безпокойството на червеногушата гъска;
 - c. Ограничаване на конфликта между вида и земеделски стопани;

- ii. Участие в процеса по разработване и тестване на пилотната агро-екологична схема през четири тестови периода – 2010/2011, 2011/2012, 2012/2013 и 2013/2014 г., в това число:**
 - a. Събиране на изходна информация и определяне на работните плокове и контролните територии за тестване на разработената моделна агро-екологична схема;
 - b. Консултиране изготвянето на анализи за нуждите на разработването и тестването на пилотната агро-екологична, схема през всеки един от трите тестови периода
 - c. Отразяване на корекции и цялостна актуализация на схемата през трите тестови периода

- iii. Консултиране и участие в процеса по разработване на моделна Агро-екологична схема от дейности за опазване и подобряване на хранителните местообитания, и превенция срещу безпокойството на червеногушата гъска. Задачата включва:**
 - a. Разработване на експертен доклад, включващ аргументация за прилагането на моделната агро-екологична схема и включването и в Програма за развитие на селските райони след 2013г.
 - b. Участие в организираните от проекта представяния на пилотната агро-екологична схема пред фермерите в проектния район, както и в други обучителни дейности за земеделски стопани и служителите на проекта насочени към тестването и прилагането на схемата;

2. Селскостопанска характеристика на района

Обхвата на дейността по създаване и тестване на решения за земеделски практики, щадящи червеногушата гъска и превръщането им във финансови инструменти на общата селскостопанска политика след 2013 г., включва основно територията на общините Шабла и Каварна. Община Шабла заема площ от 329,64 km². Община Каварна заема площ от 481,37 km².

Съгласно **Общински план за развитие на община Шабла за периода 2014 – 2020 г.**, селското стопанство е водещ отрасъл на общинската икономика в община Шабла. То е основен източник на доходи и заетост за населението. На територията на община Шабла функционират 8 земеделски кооперации. Земите се обработват предимно от тях и от множество арендатори. Броят на малките и средни предприятия в сектор „Селско стопанство” е 13, но към 2012 г. реално работят 7 от тях. Някои частни земеделски стопани, регистрирани като земеделски производители също обработват големи по площ масиви средно по 150 - 300 дка. Броят на регистрираните земеделски производители в Шабла се колебае в границите около 290-300, като през 2010 г. достига 329 броя, а през 2012 г. намалява до 274 земеделски производители.

Съгласно **Общински план за развитие на община Шабла за периода 2014 – 2020 г. (ОПР)**, растениевъдството е основен подотрасъл на селското стопанство. То е специализирано основно в отглеждането на зърнени и технически /маслодайни/ култури – пшеница, царевица, слънчоглед, кориандър и др. Около 258 хил. дка, или 90 % от всички земеделски земи на общината за 2012 г. са обработваеми. С възможности за поливане са 8,2 % от тях (21 315 дка), заети основно от зеленчукови култури. Лозята и трайните насаждения заемат около 4,5 хил. дка. Обработваемата земеделска земя в района намалява с 16 625 дка за периода 2007 – 2012 г., като за 2012 г. е 258 375 дка. Причините са различни – от закупуване на земя поради атрактивната ѝ близост до морето и изоставяне без да се обработва до заемане на големи масиви плодородна земя с ветро – паркове и генератори.

Общият размер на посевната площ е около 250 хил. дка (2012 г.), от които годишно се заемат приблизително:

- 125 хил. дка – за пшеница;
- 55 хил. дка – за царевица;
- 37 хил. дка – за слънчоглед;
- 26 хил. дка – за ечемик;
- 7 хил. дка – за други маслодайни култури.

Съгласно данните от ОПР на община Шабла, 2014 – 2020 г, за периода 2007 – 2012 г., най-добрата стопанска година е била 2008 г. Средните добиви от основните отглеждани култури - пшеница и ечемик през 2008 г. са съответно – 551 и 490 кг/дка, а от слънчоглед и рапица – 246 и 296 кг/дка. Добивите от царевица са най-високи 2010 г. – 620 кг/дка.

Според данните от **Общински план за развитие на община Каварна за периода 20014 – 2020 г.**, земеделските територии в общината заемат 419 659 дка или 87.2% от общата площ на общината. Обработваемата земя съставлява 374 319 дка (89% -

2011/2012 г.) от земеделските територии. Почвено-климатичните условия в Общината са благоприятни за развитие на зърнени, зърнено-фуражни и маслодайни култури, в това число: пшеница, ечемик, царевица и слънчоглед. Подходящи са за отглеждане на лозя (върху интразоналните рендзинови почви), овощни култури и зеленчукопроизводство. Основните земеделски структури са частните кооперации, арендатори, частни семейни стопанства и лични стопанства. Селското стопанство съставлява най-важният дял на икономиката на общината. Районът е един от големите производители на селскостопанска продукция в страната.

За периода 2007-2012 г., разпределението на обработваемата земя по начин на трайно ползване сочи доминирането на нивите (над 95% от обработваемата земя). На второ място по площ са трайните насаждения, следвани от мерите и пасищата. Намалението на обработваемата земя е под 2%. Наличието на едри арендатори, които изнасят селскостопанска продукция без да я преработват, се отразява върху добавената стойност и заетостта в отрасъла.

В таблица 1 са представени данни за юридическия статут и броя на кандидатите за подпомагане в общините Каварна и Шабла, за кампания 2010 и 2011 г.

Таблица 1. Разпределение на броя на кандидатите за подпомагане по юридически статут в общините Шабла и Каварна за кампания 2010 и 2011 г.

ГОДИНА	ОСЗ	ЮРИДИЧЕСКИ СТАТУТ	КАНДИДАТИ
2010	Каварна	Дружество с ограничена отговорност	5
2010	Каварна	Едноличен търговец	9
2010	Каварна	Еднолично дружество с ограничена отговорност	6
2010	Каварна	Кооперация	7
2010	Каварна	Физическо лице	288
2010	Шабла	Акционерно дружество	1
2010	Шабла	Дружество с ограничена отговорност	2
2010	Шабла	Едноличен търговец	13
2010	Шабла	Еднолично дружество с ограничена отговорност	11
2010	Шабла	Кооперация	8
2010	Шабла	Събирателно дружество	1
2010	Шабла	Физическо лице	196
2011	Каварна	Акционерно дружество	1
2011	Каварна	Дружество с ограничена отговорност	6
2011	Каварна	Едноличен търговец	10
2011	Каварна	Еднолично дружество с ограничена отговорност	7
2011	Каварна	Кооперация	6
2011	Каварна	Физическо лице	271
2011	Шабла	Дружество с ограничена отговорност	4
2011	Шабла	Едноличен търговец	11
2011	Шабла	Еднолично дружество с ограничена отговорност	9
2011	Шабла	Кооперация	8
2011	Шабла	Събирателно дружество	1
2011	Шабла	Физическо лице	175

В таблица 2 е са представени данни за площта, заявени групи култури и типа на земеползване на декларираните за подпомагане земи, в общините Шабла и Каварна, за кампания 2010 и 2011 г. От разпределението е видно, че най-голяма площ от заявените земи имат зърнено житните култури и за двете общини, следвани от маслодайните култури.

Таблица 2. Разпределение на декларираните за подпомагане земи в общините Шабла и Каварна, за кампания 2010 и 2011 г., по площ, по заявени групи култури и по тип на земеползване.

ГОДИНА	ОСЗ	ГРУПА КУЛТУРИ	ЗЕМЕПОЛЗВАНЕ	СЕПП /ха/
2010	Каварна	Листнoстъблени зеленчукови култури	Обработваема земя	10,33
2010	Каварна	Постоянно затревени площи	Постоянно затревени площи	1030,17
2010	Каварна	Ядкови(черупкови) видове	Трайни насаждения	4,6
2010	Каварна	Многогодишни фуражни култури	Обработваема земя	93,53
2010	Каварна	Медицински и ароматни култури	Обработваема земя	489,67
2010	Каварна	Маслодайни култури	Обработваема земя	7388,39
2010	Каварна	Кореноплодни зеленчукови култури	Обработваема земя	1,85
2010	Каварна	Зърнено-житни култури	Обработваема земя	11916,1
2010	Каварна	Луковични зеленчукови култури	Обработваема земя	2,05
2010	Каварна	Площи с угари	Обработваема земя	0,9
2010	Каварна	Оранжевийни площи	Обработваема земя	4,4
2010	Каварна	Ягодоплодни видове	Трайни насаждения	25,13
2010	Каварна	Лозя	Трайни насаждения	94,31
2010	Каварна	Семкови овощни видове	Трайни насаждения	50,82
2010	Каварна	Многогодишни медицински и ароматни култури	Трайни насаждения	6,67
2010	Каварна	Зърнено-бобови култури	Обработваема земя	329,91
2010	Каварна	Плодови зеленчукови култури	Обработваема земя	670,1
2010	Каварна	Костилкови овощни видове	Трайни насаждения	14,97
2010	Каварна	Едногодишни фуражни култури	Обработваема земя	3,94
2010	Каварна	Картофи	Обработваема земя	0,11
2010	Шабла	Многогодишни фуражни култури	Обработваема земя	177,16
2010	Шабла	Картофи	Обработваема земя	25,95
2010	Шабла	Медицински и ароматни култури	Обработваема земя	970,21
2010	Шабла	Луковични зеленчукови култури	Обработваема земя	9,85
2010	Шабла	Зърнено-бобови култури	Обработваема земя	4,4
2010	Шабла	Семейни градини	Площи със семейни градини	0,69
2010	Шабла	Костилкови овощни видове	Трайни насаждения	4,89
2010	Шабла	Семкови овощни видове	Трайни насаждения	28,51
2010	Шабла	Маслодайни култури	Обработваема земя	8231,78
2010	Шабла	Зърнено-житни култури	Обработваема земя	18681,71
2010	Шабла	Плодови зеленчукови култури	Обработваема земя	509,43
2010	Шабла	Листнoстъблени зеленчукови култури	Обработваема земя	8,04
2010	Шабла	Едногодишни фуражни култури	Обработваема земя	22,56
2010	Шабла	Постоянно затревени площи	Постоянно затревени площи	401,66
2011	Каварна	Костилкови овощни видове	Трайни насаждения	16,23
2011	Каварна	Зърнено-бобови култури	Обработваема земя	190,18
2011	Каварна	Маслодайни култури	Обработваема земя	13390,73
2011	Каварна	Картофи	Обработваема земя	0,37

ГОДИНА	ОСЗ	ГРУПА КУЛТУРИ	ЗЕМЕПОЛЗВАНЕ	СЕПП /ха/
2011	Каварна	Кореноплодни зеленчукови култури	Обработваема земя	0,28
2011	Каварна	Листнотъблени зеленчукови култури	Обработваема земя	9,64
2011	Каварна	Оранжевийни площи	Обработваема земя	3,88
2011	Каварна	Медицински и ароматни култури	Обработваема земя	477,29
2011	Каварна	Ядкови(черупкови) видове	Трайни насаждения	0,47
2011	Каварна	Лозя	Трайни насаждения	88,72
2011	Каварна	Плодови зеленчукови култури	Обработваема земя	617,51
2011	Каварна	Луковични зеленчукови култури	Обработваема земя	21,01
2011	Каварна	Постоянно затревени площи	Постоянно затревени площи	690,04
2011	Каварна	Ягодоплодни видове	Трайни насаждения	25,08
2011	Каварна	Семкови овощни видове	Трайни насаждения	24,3
2011	Каварна	Площи с угари	Обработваема земя	0,22
2011	Каварна	Едногодишни фуражни култури	Обработваема земя	18,6
2011	Каварна	Пресни зеленчуци	Обработваема земя	1,41
2011	Каварна	Зърнено-житни култури	Обработваема земя	19677,93
2011	Каварна	Многогодишни фуражни култури	Обработваема земя	92,97
2011	Каварна	Многогодишни медицински и ароматни култури	Трайни насаждения	12,56
2011	Шабла	Луковични зеленчукови култури	Обработваема земя	11,57
2011	Шабла	Зърнено-житни култури	Обработваема земя	17363,11
2011	Шабла	Едногодишни фуражни култури	Обработваема земя	8,28
2011	Шабла	Площи с угари	Обработваема земя	249,43
2011	Шабла	Семейни градини	Площи със семейни градини	0,49
2011	Шабла	Многогодишни фуражни култури	Обработваема земя	119,74
2011	Шабла	Площи за производство на посеви и посадъчен материал	Обработваема земя	0,22
2011	Шабла	Кореноплодни зеленчукови култури	Обработваема земя	1,5
2011	Шабла	Многогодишни медицински и ароматни култури	Трайни насаждения	8,01
2011	Шабла	Картофи	Обработваема земя	33,08
2011	Шабла	Зърнено-бобови култури	Обработваема земя	3,99
2011	Шабла	Плодови зеленчукови култури	Обработваема земя	323,26
2011	Шабла	Листнотъблени зеленчукови култури	Обработваема земя	22,13
2011	Шабла	Постоянно затревени площи	Постоянно затревени площи	347,55
2011	Шабла	Медицински и ароматни култури	Обработваема земя	570,57
2011	Шабла	Семкови овощни видове	Трайни насаждения	29,74
2011	Шабла	Костилкови овощни видове	Трайни насаждения	7,08
2011	Шабла	Маслодайни култури	Обработваема земя	9522,05

3. Генезис на конфликта гъски vs. зърнопроизводители

Черноморското крайбрежие на България, Румъния и Украйна поддържа големи зимуващи популации на видове гъски, които са арктически мигранти, включващи предимно голяма белочела гъска (*Anser albifrons*) (приблизително 250 000 индивида), както и почти цялата световна популация на световно застрашения вид червеногуша гъска (*Branta ruficollis*) (приблизително 55 000 индивида, с висока променчивост), заедно с гнездящата в умерените ширини сива гъска (*Anser anser*) (около 85 000 индивида) (Wetlands International, 2015). Българска Добруджа представлява основно място за зимуване на тези популации, с големи нощувки в крайбрежните лагуни Шабла и Дуранкулак и съседните участъци от Черно море (Michev *et al.*, 1991). Общият брой на гъските в тези убежища достига приблизително 270 000 индивида, през последните години (Petkov *et al.*, *in press*).

Във връзка с високият брой на гъските, около местата за зимуване възниква набор от конфликти. Местата са с висока природозащитна стойност и в тази връзка приоритетни за опазване като основни зимовища на световно застрашени видове птици и като места за струпване на много голям брой водолюбив видове птици. Поради това местата в които птиците се струпват - езерата Шабла и Дуранкулак, са обявени за Рамсарски места и Защитени зони за птиците, включени в българската част от общоевропейската екологична мрежа Натура 2000 и национални защитени територии. От друга страна хранителните навици на гъските, в комбинация с високата им численост са предпоставка за преследване и безпокойство на гъските от страна на зърнопроизводителите. Причината е в съществуващото схващане сред фермерите, че пашата на дивите гъски нанася тежки поражения върху посевите и значително намалява добивите.

Често червеногушите гъски намират храна в стопанствата на фермерите. Освен пред заплахата да бъдат неумишлено отровени от използваните пестициди, този вид птици често са прогонвани от собствениците на земята. Причината за това е, че стопаните се притесняват гъските да не унищожат посевите им. Данните от социологическо проучване проведено сред 420 пълнолетни жители на гр. Шабла показват, че през 2010 г. такива притеснения са споделяли 20% от запитаните тогава. Изглежда страхът на собствениците на земя се е засилил през последните години, след като през 2015г., 39% от тях са на мнение, че дивите гъски застрашават отглежданите култури. От тях 12% категорично заявяват, че дивите гъски пасат в стопанствата им и по този начин застрашават посевите.

Червеногушите гъски се хранят в земеделски полета, най-близо разположени по бреговете на езерата и най-отдалечени до 32 km от местата за нощуване. Ловната преса е фактор, който оказва много силно влияние върху подбора от червеногушите гъски на места за хранене, респективни тяхното отстояние от местата за нощуване. В ловни дни гъските прелитат много по-големи разстояния до отдалечени земеделски полета за да избегнат преследването от ловци. Някои полета, разположени около езерата или на максимално разстояние до 10 km от тях, са най-посещаваните и от постоянно

многобройни ята на червеногуши гъски. Те могат да бъдат определени като ключови места за хранене с висока и много висока значимост за вида (Дерелиев, 2000а).

Проучване върху хранителния спектър на видовете гъски реализирано в района на езерата Шабла и Дуранкулак и Румънска Добруджа, в периода 1996 – 1997 г. дава следните резултати. В началото на зимния сезон (ноември) високото съдържание на царевични зърна в екскрементите на големите белочели гъски доказва, че царевицата има важно значение за препитанието на вида. Въпреки това, посевите от пшеница заемат основния дял в хранителния им спектър. Това се дължи най-вече на факта, че този ресурс е в изобилие за разлика от царевицата. По това време на годината реколтата от царевичните ниви вече е прибрана и на полето са останали незначителни количества кочани и разпръснати зърна. През януари доминантно участие в хранителния спектър на големите белочели гъски има пшеницата. Може да се предположи, че минималното участие на царевицата се дължи на намаляването на този вид хранителен ресурс (Дерелиев, 2000а). Гъските се хранят почти изцяло на зимна пшеница (*Triticum aestivum*) и извън защитените зони, което създава конфликт със земеделието, поради нанасяне на щети по реколтата (Petkov *et al.*, *in press*).

Изследване на влиянието на пашата на дивите гъски върху добивите от пшеница в България

През годините проучвания за оценка на щетите от пашата на зимуващите гъски върху добивите са провеждани от Дерелиев (2000). Повторение на това проучване, за установяване на наличието и оценка на размера на щетите нанесени от зимуващите видове гъски върху посевите от зърнено-житни култури, но в значително по-големи мащаби, е проведено в периода 2011 – 2013 г., в обхвата на проект **LIFE09 NAT/BG/000230 „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска” (*Branta ruficollis*)“**.

Дерелиев (2000) изследва влиянието на пашата на зимуващите гъски върху посевите от житни култури. Експерименталното изследване е проведено през сезон 1998 – 1999 и 1999 – 2000 г., в едно земеделско поле с площ 754 дка., разположено на западния бряг на Орловото блато (северната част на Дуранкулашкото езеро). Преди долитането на гъските са разположени контролни площадки покрити с мрежа (n=30) и пробни площадки означени само с колчета (n=30). Всички площадки са с размер 1m². За определяне на натовареността на полето в единици гъскочасове на всеки две седмици са изброявани екскрементите на гъските в пробни площадки (n=30). Преди жътвата са събрани всички растения заедно с корените от всички площадки (n=60). В лабораторни условия са снети редица метрични и меристични белези на пшеничните растения, като брой на класовете в площадката, височина на стъблото, височина на класа, брой на семената в клас, маса на семето. Извършено е сравнение между пробите и съответните контроли, както и на обобщените данни от всички площадки по всички белези.

Въз основа на проведения обстоен статистически анализ не е установен резултат, който да подкрепя тезата, че пасящите гъски в района на Дуранкулашкото езеро нанасят щети върху посевите от пшеница и намаляват добивите. Проучването през 1998 – 2000 г., установява, че няма негативни разлики в добивите в полето край Дуранкулашкото

езеро. Едно вероятно обяснение за това е, че пресата не е достигнала прагова стойност, над която птиците могат да нанесат поражения. Друго по-генерално обяснение на липсата на намаляване на добивите е свързано с периода на престой на гъските в района на езерата. Многохилядните ята от гъски се концентрират тук и се хранят в околните полета при много студени метеорологични условия и напускат зимовището преди началото на пролетта. В този период птиците не са в състояние на предизвикат невъзвратими поражения върху пшеничните растения, защото при пролетната вегетация те бързо и ефективно възстановяват лисната си маса. Счита се че гъските няма да нанасят щети на добивите от пшеница и в други полета в Добруджа, ако натоварването с паша е съизмеримо с отчетеното в изследването. (Дерелиев, 2000).

Своеобразно повторение на проучването на Дерелиев (2000), но значително по-мощно, е проведено през зимния период на 2011 / 2012 г. и 2012 / 2013 г. Проучването обхваща площ от 750 km², която площ обхваща земеделски земи разположени в рамките на буфер от 15 km от най-големите нощувки на зимуващите видове гъски в страната - езерата Шабла и Дуранкулак. В този периметър са проучени 11 полигона (ниви) (5 в периода 2011 / 2012 и шест в периода 2012 / 2013), за които има наблюдения от предходни години че се използват от гъските. В обхвата на тези ниви (полигонали) на случаен принцип са определени 169 плота (1x1 m), в които достъпа на гъски е ограничен със заграждение и 190 плота, до които гъските имат достъп. Броя на плотовете за всяка нива варира в диапазона от 18 до 49, в зависимост от размерите и. Резултатите от проучването сочат че и през двете години основната част от контролните плотове поддържат висока интензивност на пашуващи гъски (74/77 през 2012, 106/113 през 2013). Резултатите от проучването се основават на анализ, моделиране и сравнение на количеството добита продукция от плотовете с ограничен достъп за гъските и тези в които гъските пашуват свободно (Petkov *et al.*, *in press*).

Резултатите сочат, че добивът на зърно е 15% по-висок в плотовете с ограничен достъп, отколкото в неограничени с ограждение плотове в една зима, когато интензивността на паша на гъски е висока, но този отрицателен ефект липсва през втората зима, когато интензивността на пашата е сравнително ниска. Установена е отрицателно линейна зависимост между интензивността на пашата и добива на зърнени култури, главно поради по-голяма стъблена плътност в леко опасвани плотове. Екстраполацията на тази връзка с наблюдаваните плътности на зимуващите гъски в целия обширен район сочи, че загубите в добива рядко надхвърлят 15%. Въпреки това, общият характер на тези резултати остава неясен, тъй като въздействието на даден интензитет на паша варира в зависимост от фактори като времето на паша, метеорологичните условия, етапа от развитието на културите и почвените условия.

С оглед на получените резултати, годишната загуба на реколтата от зимна пшеница, причинена от зимуващите гъски в българската част на Добруджа е в диапазона 58-594 тона през зимите 2011/12 и 2012/13, което представлява 0.03 - 0.30% от общия добив, което би повлияло негативно икономическите приходи с приблизително 10,000-100,000 € годишно (Petkov *et al.*, *in press*).

Изследване на влиянието на пашата на дивите гъски върху добивите в други европейски страни....

Hulea (2002) оценява количествено щетите от пашата на дивите гъски върху добивите от зимна пшеница в Румънска Добруджа. Установява, че добивите са с 17-30% по-ниски извън използваните при проучването ограждения, които възпрепятстват пашата на гъски в сравнение с добивите в тях. Следва да се отбележи, че данните за оценката са събрани успешно само в три полета (ниви) и в рамките на само една зима, а доказателствата за щети по реколтата са статистически значими само за едно от полетата.

Проучвания за щетите, които гъските нанасят в селското стопанство са правени и в редица западноевропейски страни. Много видове гъски зимуващи в тези страни, за разлика от зимуващите у нас видове, се хранят основно с треви по поддържани за земеделски нужди пасища. Резултатите от подобни изследвания за влиянието върху посевите от пшеница сочат намаляване на добивите в изпасваните полета в границите до около 19% спрямо неизпасваните полета. Резултатите от едно изследване в Англия сочат загуби от 15%, предизвикани от черни гъски (*Branta bernicla*). В североизточна Шотландия ята от сиви гъски (*Anser anser*) и розовокраки гъски (*Anser brachyrhynchus*) са нанесли щети от 6 до 10%. Най-високи загуби са установени в западната част на Германия – 19%, които са предизвикани от големи белочели гъски (*Anser albifrons*) и посевни гъски (*Anser fabalis*) (Дерелиев, 2000).

4. Мерки за осигуряване на оптимални хранителни условия за зимуващите в страната диви гъски и преодоляване на конфликта гъски / зърнопроизводители...

Както вече бе отбелязано, основния хранителен ресурс на зимуващите в България диви гъски включва зелена листна маса на зимна пшеница, а в началото на зимния сезон в менюто присъства и царевичката. Това се дължи най-вече на факта, че пшеницата е в изобилие за разлика от царевичката, която с настъпване на зимния постепенно намалява. Важно е да се отбележи, че присъствието на царевичката в менюто на дивите гъски в началото на зимата, непосредствено след пристигане на птиците в местата за зимуване има ключово значение. Царевичните зърна са значително по-калорични и осигуряват значително по-качествена храна на птиците, което спомага възстановяване на енергийните загуби причинени от миграцията. С оглед на хранителните навици и диета на зимуващите, диви гъски ефективното опазване и поддържане на хранителните им местообитания зависи както от традиционното земеделско производство в зимовищата им, така и от характера на пазарното търсене на земеделските култури и природните условия разглеждани в контекста на глобалните климатични промени. Така например въпреки традиционното производство на зимна пшеница в района на българската част от Добруджа, търсенето и производството на биогорива, стимулира замаяната с маслодайни култури на значителни площи от Добруджа през последното десетилетие. Друга част от площите са заети с трайни насаждения – овощни градини. В същото време въпреки значителното търсене и добрата пазарна цена на царевичката,

производството и през някои години е лимитирано значително от високите летни температури и свързаните с това засушавания.

Съобразно представените хранителни навици и изисквания на дивите гъски, особеностите на селскостопанските практики и пазар, и с оглед конфликта породен от повлияване на реколтата, следва да се търси пластичен механизъм, който от една страна да компенсира земеделските стопани за претърпените загуби, а от друга да насърчи тяхното участие в процеса по опазване на хранителните местообитания на дивите гъски. В тази насока съществуват две практически възможности. Първата възможност е свързана с изплащане на обезщетения на земеделските стопани (зърнопроизводителите) за претърпените загуби от пашата на зимуващите, диви гъски. Втората възможност е свързана с разработване и прилагане на ефективни, агро-екологични дейности в обхвата на националните програми за развитие на селските райони или извън тях. Те следва да стимулират земеделските стопани да прилагат допълнителни земеделски дейности свързани с опазване, поддържане и оптимизиране на хранителните местообитания на дивите гъски. В замяна стопаните получават финансово обезщетение за направените допълнителни разходи и пропуснати ползи. Предвид факта, че механизмите за финансиране на двете алтернативи (обезщетения и компенсации) се базират основно на публични средства, с оглед обществените ползи втората алтернатива (агро-екологичните плащания), е значително по ефективна. Следва да се отбележи, че при ефективно и методично разработване на агро-екологичната дейност, съществуват възможности за калкулиране на обезщетение за претърпени загуби в добивите, с оглед на факта че по същество тази загуба представлява пропуснатата полза възникнала при изпълнение на дейността.

Прилагането на подобни национални схеми на агро-екологични плащания стимулиращи земеделските производители да осигуряват подходящи хранителни местообитания за зимуващи и мигриращи гъски са дали положителен ефект за популациите на редица видове във Великобритания например (Cope *et al.*, 2006). Различни социално-икономически проучвания свързани с конфликта на фермерите с дивите гъски в редица държави показват, че най-оптималния вариант за местните земеделски стопани е въвеждането на подходящи компенсаторни схеми и агро-екологични плащания (Vickery *et al.*, 1994).

Съгласно (22) от Регламент (ЕС) № 1305/2013 на ЕП¹, плащанията за агро-екология и климат следва допълнително да насърчават земеделските стопани и други стопанисващи земи да обслужват обществото като цяло чрез въвеждане или по-нататъшно прилагане на селскостопански практики, които допринасят за смекчаване и адаптиране към последиците от изменението на климата и са съвместими с опазването и подобряването на околната среда, ландшафта и неговите особености, природните ресурси, почвата и генетичното разнообразие.....

¹ РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1305/2013 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 17 декември 2013 година относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета.

.....Плащанията следва да допринасят за покриването на допълнителни разходи и пропуснати доходи, произтичащи от поетите ангажименти, и следва да покриват единствено онези ангажименти, които надхвърлят приложимите задължителни стандарти и изисквания, в съответствие с принципа „замърсителят плаща“.....

Съгласно чл. 28 от Регламент 1305/2013 на ЕП, Държавите членки предоставят подпомагането по настоящата мярка в рамките на техните територии, съобразно техните специфични национални, регионални или местни нужди и приоритети. Тази мярка е насочена към опазването и към насърчаването на необходимите промени в селскостопанските практики, които имат положителен принос за околната среда и климата. Нейното включване в програмите за развитие на селските райони е задължително на национално и/или регионално равнище.

4.1. Кратък преглед върху разработването и прилагането на агро-екологични дейности за опазване на диви гъски и хранителните им местообитания в някои европейски страни

За нуждите на настоящия документ е представен кратък обзор на агро-екологични или други алтернативни дейности, насочени към управление на популацията на диви гъски и хранителните им местообитания. Раздела е базиран изцяло на Доклад, разработен в обхвата на проект LIFE09 NAT/BG/000230 „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска” (*Branta ruficollis*)“. Докладът представя информация, анализи и примери за съществуващи агро-екологични схеми, насочени към ефективно управление на зимни местообитания на видове от разред Anseriformes, с цел осигуряване на хранителна база и ограничаване на безпокойството. Включва примери от 4 европейски страни, в това число Шотландия, Германия, Холандия и Норвегия.

Първите усилия за управление на популациите на дивите гъски, за управление и минимизиране на щетите от пашата им, са проведени през 1980 г. в Шотландия. Това се случва с установяването на защитени територии, където гъските са оставени да пасат необезпокоявани. Извън тези убежища прогонването им е разрешено. Тези мерки не са намалили въздействието върху земеделието (Дифова, 2012).

Шотландският опит

В Шотландия съществуват седем местни схеми за управление на гъските (Islay, Kintyre, the Solway, South Wales, Strathbeg, Tiree and Coll, The Uists). Схемите са разработени от местни групи за управление на популациите на гъските в рамките на националната им политика. Схемите целят да минимизират загубите на фермерите, във връзка с изпълнение на международните задължения на Шотландия по отношение опазване на биоразнообразието. Схемите за гъските са насочени към конкретни популации и определени зони. Повечето от тях осигуряват плащания насочени към осигуряване на спокойствие за гъските по време на хранене в определени земеделски територии, докато се поощрява прогонването на гъските от други земеделски територии.

Схемите за управление на популациите на дивите гъски и щетите се приемат от Министерски съвет, а се финансират от Шотландското правителство чрез агенцията Scottish Natural Heritage.

Пет от общо седемте схеми се отнасят за мигриращи видове гъски и се прилагат през зимата и пролетта. Останалите две схеми се фокусират върху постоянно пребиваващите сиви гъски (*Anser anser*) и действат през летния сезон. Всичките пет схеми за зимуващите гъски касаят основно паша на гъските върху постоянно затревени площи, а не върху площи със зърнени култури, с изключение на схемата за езерото Стрейтбег. При летните схеми гъските нанасят щети основно на зърнените култури.

За нуждите на настоящата разработка, с цел представяне на основните принципи на действие на агро-екологичните схеми в Шотландия, като пример ще бъдат представени основни положения от схема за управление на гъските на о-в Айли (Islay, един от Хебридските острови).

Значение на популациите от гъски

От късен м. септември до края на м. април, о-в. Айли приютява приблизително 50% от световната популация на гренландската белочела гъска (*Anser albifrons flavirostris*) и към 70% от гренландската популация на белобузата гъска (*Branta leucopsis*). Популациите и на двата вида са се увеличили през последните десетилетия. Двата вида са със статут „уязвим“ (Vulnerable), включени в Приложение I на Директива за дивите птици (Директива 2009/147/ЕО).

Ключови причини за прилагане на схемата

Поради факта, че ятата от гъски обикновено се струпват в големи количества и изпасват най-добрата селскостопанска земя на о-в Айли, местите фермери не са доволни от съществуващите схеми, тъй като компенсациите не покриват загубите и дейностите не намалявала влиянието на гъските върху земеделието в района. Съвременният вариант на схемата за управление на популациите на гъските и минимализиране на щетите върху селското стопанство се основава на опита от прилагани в предходни години схеми и стартира през зимата на 2000 / 2001 година.

При разработване на агро-екологичната схема са взети под внимание следните ключови фактори:

- Брой и гъстота на гъските в района
- Природозащитен статус на видовете гъски
- Присъствие на резервати или други защитени зони за гъските
- Повишаващото се ниво на въздействие върху земеделието и туризма

Въздействията върху земеделските интереси са следните:

- Намалени добиви от ранната реколта от тревни видове
- Намалено прилагането на стимулатори за растеж
- Намелена продукцията от силаж
- Изисквания за презасяване на тревата по-често, за да се поддържа добро качеството на тревата
- Повишаване на разходите за храна за зимата и пролетта

Местната група за управление на гъските(ILGMG) се състои от представители на следните институции и организации:

- Шотландската изпълнителна агенция за околна среда и земеделие /SEERAD/ – 2^{ма} представители;
- „Шотландско природно наследство“ – 3^{ма} представители
- Шотландски национален съюз на фермерите– 3^{ма} представители
- Съюз на шотландските дребни земеделци – 1 представител
- Федерация на шотландските земевладелци- 1 представител
- RSPB - 1 представител
- Фермери - 1 представител

Цели на схемата

The Islay Goose Management Scheme е разработена така, че да изпълни препоръките на Националния форум за гъските. Целите ѝ са следните:

- Да осигури справедлива компенсация, която да намали икономическите загуби на всички фермери и дребни земеделци, които са засегнати от пашата на защитени видове гъски.
- Да въведе рамка за управление, така че да се възпре увеличаващия се брой на гъшата популация на о-в Айли, насърчавайки разсейването на гъските чрез контролирана програма за тяхното прогонване.
- Да обезпечи благоприятния консервационен статус на гъските чрез мерките от схемата.

Методика на схемата

Зониране

Методиката на схемата остава една и съща през сезоните и зоните за фермите са организирани по следния начин:

- i. *Зони на хранене.* Включват подобрени или постоянно затревени площи, в които са били преброени максималните стойности на гъските (с изключение на първата година, когато се презасява и се прилага дейност по безпокоене на гъските за да се захване реколтата).

Плащанията върху зоните за хранене покриват следните разходи:

- Управление на затревената площ така, че да се осигури паша за гъските (презасяване на 7 годишен цикъл или по-кратък);
- Прилагане на допълнителен растежен стимулатор за подпомагане растежа на тревата за гъските;
- Загуба на земеделска продукция в следствие управлението на площите в полза на осигуряване паша за гъските;
- Загуба на паша за добитъка в резултат от гъшата паша;
- Прогонване на гъските от новозасетите полета, за да се подпомогне зачимяването.

- ii. Буферни зони. Това са зони, които обикновено се ползват то гъските, но където безпокоенето им се разрешава с цел да се подпомогнат земеделските практики. Целта е пасището в рамките на буфера да стане по-малко притегателно за гъските във времето. Фермерите, които са допустими да получат плащания за зоната за хранене могат да избират до 20% от тяхното подобрене и постоянно затревено място да бъде буферна зона.

Фермерите могат да осъществяват прогонване на гъските в рамките на буферната зона, но се счита, че е малко вероятно това да се окаже 100% ефективно. Поради това фермерите получават плащания за пропуснати ползи, като се допуска, че при безпокоене на гъските ще се достигне до 22% намаляване на гъшата паша. Фермерите с малък брой гъски (гъстота 1.5 -2 гъски на хектар) могат да избират да предоставят цялата си затревена площ като буферна зона, ако са действително засегнати от гъските.

- iii. Зона на прогонване на гъските. Тази зона е предвидена да не е атрактивна за гъските. Гъските се прогонват от тази зона в посока на местата за хранене, чрез механични средства. Фермерите могат да избират сами да гонят гъските срещу плащане от £ 19 / ha. Земята допустима за плащания за прогонване е ограничена до 20% от продуктивната земеделска земя на стопанството.

Мнение на Wadden Sea групата за управление на гъските относно Великобританските мерки (Шотландия)

Като цяло местните схеми за управление на гъските са успешни в прилагане на целите на националната политика в посока преодоляване на икономическите загуби за фермерите и дребните стопани. Това е постигнато чрез директни плащания, които рефлектират върху направените разходи и пропуснатите ползи в резултат на управлението на земите съвместимо с присъствието на голям брой гъски.

Като цяло се оказва че схемите, водят до добри финансови показатели, въпреки че тяхната оценка показва, че има нужда от подобрене на администрирането и ефективността им.

Германският опит

В Германия съществува схема за обезщетяване на земеделските стопани в райони, в които има струпвания на гъски и в тази връзка са налични щети от пашата на гъски върху добивите от земеделска продукция. Такива райони са териториите разположени около **Wadden Sea**. Системата за обезщетение се прилагат специфично в различните области. Съществува държавен оценител на щетите, който дава три категории на процентно изпасване на площите от гъски и така формира обезщетението.

Холандският опит

В Холандия съществува национална система, която включва плащания за щети от гъски и „благоприятни за гъската” фермерски споразумения, финансирани от ЕС като агро-екологични схеми.

През 2005 година Холандия формулира нова политика за управление на зимуващите гъски, в това число голяма белочела гъска (*Anser albifrons*) и сива гъска (*Anser anser*), и фиш (*Anas penelope*), а на второ място белобузата гъска (*Branta leucopsis*) и късоклюнатата (розовокрака) гъска (*Anser brachyrhynchus*), заради увеличаване на щетите от тях.

Основният принцип на схемата е гъските да се държат в зоната разрешена за гъски и да се прогонват от останалите места. Съответно двете зони са конкретизирани съвместно с фермерите. На фермерите се плаща за положените средства за прилагане на агро-екологични схеми. Фермерите извън зоните за гъски са упълномощени да ги гонят към разрешените места, за да се намалят щетите. Дори когато гъските не се преместят, фермерите биват компенсирани за щетите. **Оценката на последните се извършва от независими организации- оценители.**

Настоящата схема за управление на гъските в Нидерландия се състои от 80 000 ha зони за хранене, където гъските се оставят да се хранят необезпокоявани и фермерите получават компенсация за това на хектар. Агро-екологичните схеми се правят за 6 годишен период, така че фермера сключва 6 годишен договор с Държавна агенция. Компенсацията се плаща от правителството. Идеята на тази схема е гъските извън зоната за хранене – 80 000 ha, да се прогонват активно, включително и с отстрел, така че да се ограничават само в конкретната зона за хранене.

В зоните разрешени за гъски се изисква да се пази тишина и има забрана на дейности безпокоящи гъските, също и осигуряване на адекватен хранителен субстрат за гъските (например да не се конкурират с пасящите овце). В разрешените зони за гъските наблюдението им се популяризира като туристическа дейност.

Норвежкия опит

Популацията на късоклюнатата гъска (*Anser brachyrhynchus*) от арктическият архипелаг Свалбард спира за последно по пролетния си път на север във Вестерален, Северна Норвегия. След това те продължават още 900 km на север до архипелага Свалбард, където се размножават. В по-голямата си част местообитанията във Вестерален са затревени площи, които са с ограничени размери, а в северен Тронделаг, Норвегия те се хранят и на скорошно засети със зърнени култури площи. Съответно през последните 20 години конфликта с гъските нараства. С цел намаляване на конфликта са разработени схеми за управление. За целта са били проучени инвеститорите, които са засегнати, конфликта и евентуалното споразумяване, в случай на компенсиране за причинени щети от гъските!

От 2006 година норвежкото Министерство на земеделието, финансира екологична схема, според която фермерите са субсидирани за осигуряването на участъци, където гъските могат да се хранят необезпокоявани. Извън тези „убежища” на фермерите се разрешава да прогонват гъските. **Субсидията е 36,5 Евро на 0,1 ха пасище и 12,2 Евро на 0,1 ха новозасети зърнени площи. Във Вестерален субсидията се изчислява на база степен на гъша паша през предходния сезон.** Схемата се

координира от общините и окръжни съвети, и през 2009г за схемата са похарчени 365 000 евро. Така наречените „убежища“ за гъските се уточняват в диалог между фермерите и месните власти. Приоритизирането на географското разположение на тези места се основава на научна обосновка. Следва мониторинг на степента на гъша паша. В северен Тронделаг се използва пространствен модел на зоните, които гъските предпочитат с цел те да се приоритизират.

Средния брой на гъските се основава на данните от последните 3-5 години (в зависимост от регистрираната им честота в конкретните пасища), което от своя страна е коректив за по-ранни вариации на числеността на гъските. **Това е важно тъй като споразумението е субсидия, която се плаща предварително, а не компенсация базираща се на актуалните щети от гъските за конкретния сезон.**

Румънският опит

През 2011 в румънската програма за развитие на селските райони за периода 2007 – 2013 г., е включен агро-екологичен пакет за червеногушата гъска. Фермерите подават заявления за участие по дейността от 2012 г. Размерът на компенсаторното плащане е € 250 / ха. Агро-екологичният пакет включва следните дейности и изисквания по управление на земите:

- Всяка година от поемане на агро-екологичния ангажимент фермерите са длъжни да засяват след 15 септември зимни житни култури (пшеница, ечемик) или рапица.
- Горепосочените култури трябва да се засеят преди 15 октомври.
- През 5-годишния ангажимент е задължително за 2 години да се засява през лятото царевица.
- В годината, когато ще се засява царевица, есенната реколта трябва да се заоре в почвата не по-рано от края на м. март.
- Парцелите, на които ще се сее царевица трябва да са засети преди 15 май и реколтата не трябва да се прибира по-рано от 15 септември.
- В годината, в която се сее царевица, между 5% и 10% трябва да се остави неприбрана реколта. В годината, когато не се сее царевица, фермера трябва да осигури 100кг царевица на хектар на поне едно място за хранене върху всеки парцел, с който кандидатства.
- Пестициди и минерални торове е забранено да се ползват в периода от засяване на есенната реколта до 15 март.
- Агротехническите мероприятия и/или пашата са забранени в периода 15 октомври – 15 март.
- Забранява се безпокойството на птиците в периода 15 октомври-31 март.
- Забранява се разораването на затревените площи в рамките на земеделското стопанство.

4.2. Кратък преглед върху разработването и прилагането на агро-екологични дейности за опазване на диви гъски и хранителните им местообитания в България

Развитието на процеса по разработване и прилагане на агро-екологични дейности в България, стартира с присъединяването на страната към ЕС. В обхвата на Програма за развитие на селските райони, за периода 2007 – 2014 г., са включени множество агро-екологични дейности, като част от Направление ВПС 4 „Поддържане на местообитания на защитени видове в обработваеми земи разположени в ОВМ“, по Мярка 214 „Агро-екологични плащания“. Следва да се отбележи, че част от тези дейности са базирани на опита на редица западноевропейски страни, поради която прилагането им в България не се реализира на практика. През 2012 г., възоснова на натрупания опит и данни от теренни проучвания и анализи е разработена първата агро-екологична дейност насочена към опазване на местообитанията на зимуващите в страната диви гъски. Целта на разработването на агро-екологичната дейност е опазване и подобряване на хранителните местообитания на зимуващите в страната гъски, превенция срещу безпокойството им и ограничаване на конфликта гъски / земеделски стопани. Възоснова на резултатите от проведените през първите години от изпълнението на *проект LIFE09 NAT/BG/000230 „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска (Branta ruficollis)“* проучвания и анализи на събраната биологична информация е аргументирано предложение за агро-екологична дейност, насочена към поддържане на хранителните местообитания на зимуващите видове гъски. Дейността е одобрена от Министерство на земеделието и храните и ЕК, и е включена в обхвата на Мярка 214 „Агро-екологични плащания“, Направление ВПС 4 „Поддържане на местообитания на защитени видове в обработваеми земи разположени в ОВМ“, от Националната програма за развитие на селските райони 2007 – 2013г.

Дейността включва: Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на зимуващи видове гъски на мин. 50% от заявените по дейността площи. По този начин се цели осигуряването на базови условия, по отношение на хранителните местообитания, на зимуващите в България видове гъски. Допълнително в обхвата на дейностите по управление е включена забрана за използване на родентициди. Освен аргументирането на дейността от страна на БДЗП, в обхвата на проекта, е разработен и предоставен на МЗХ слой на земите допустими за подпомагане по дейността.

5. Разработване и пилотно тестване на агро – екологична схема целяща намаляване на конфликта на местните фермери с вида червеногуша гъска (*Branta ruficolis*) и местообитанията на вида, и включването и в Общата селскостопанска политика след 2013 г.”

5.1. Разработване на агро-екологична дейност, при тестване на алтернативни сценарии за осигуряване на оптимален хранителен ресурс за вида, в качествен и количествен аспект

Същността на задачата е провеждане на експеримент, насочен към практическо прилагане на комбинация от земеделски практики и ротации на земеделски култури за ефективно управление хранителните местообитания на червеногушата гъска, и разработване на тази основа на пилотна агро-екологична дейност.

5.1.1. Събиране на изходна информация и определяне на работните плодове и контролните територии за разработване и експериментално прилагане на моделна агро-екологична дейност за червеногушата гъска

Съгласно обхвата на задачата и изискванията на проектния документ са реализирани серия от дейности. Събрана е и анализирана изходна информация от предходни години. Това включва събиране и обобщаване на биологични данни за разпространението и хранителните навици на червеногушата гъска, и други видове диви гъски в района на Шабленско и Дуранкулашко езера. Окомплектовани са данни за собствеността и земеползването в целевата територия. Информацията е събрана на база Карта на възстановената собственост (КВС) или кадастрална информация (под формата на ЗЕМ файлове), цифрова информация за ползването на земеделските земи под формата на Физически блокове от Система за идентифициране на земеделските парцели (СИЗП). Поради първоначални затруднения при достъпа до тази информация, за нуждите на определяне на работните плодове и контролните територии по проектна дейност С1, допълнително са дигитализирани и геореферирани картните листове, отразяващи блоковете на земеделското стопанство на „Кирилови“ ООД, в чиито земи е осъществена практическата част от разработването и експерименталното прилагане на агро-екологичната дейност. Събрана е информация за управлението на защитени зони „Шабленски езерен комплекс“ и „Дуранкулашко езеро“ под формата на ГИС база данни. Осигурени са орто-фото изображения на проектната територия от 2006 и 2010г. Така представената информация е интегрирана в ГИС базата данни. Важно е да се отбележи, че вида и структурата на събраната информация, отговаря на официалните системи за управление на земите в Р България – КВС и СИЗП.

Допълнително е събрана е информация, относно добивите на земеделска продукция от териториите предмет на проучване за 2010 и 2011г., и приходи от реализирането на продукцията.

5.1.2. Определяне на работни плодове и контролни територии за разработване и експериментално прилагане на моделна агро-екологична дейност за червеногушата гъска

Въз основа на събраната изходна информация и на база изискванията на проектния документ, са определени работни плотове и контроли за практическо прилагане на **комбинацията от земеделски практики и ротации на земеделски култури, като част от разработването на моделна агро-екологична дейност за опазване и поддържане на хранителните местообитания на червеногушата гъска.** Проектният документ дефинира, следните критериите за идентифицирането и управлението на работните плотове и контролите...

Критерий 1. Постигне на максимално количество и качество на наличната за червеногушата гъска храна.

Критерий 2. Поне две експериментални площи от най-малко 225 ha всяка. Размера от 225 ha е определен въз основа на вероятното разстояние, на което гъските се отдалечават, за да избегнат безпокойството - около 500 m, и количество площи достатъчни за да осигурят както буферна зона за защита от външно безпокойство, така и една сърцевина, където гъските се хранят спокойно.

Критерий 3. Всяка площ да бъде разделена на 4 части, където ще се изпробва предпочитанията на червеногушата гъска към различни култури като хранителна база, и възможните ротации между културите. Индикативно, културите, които се тестват могат да бъдат следните: тревы, зимни зърнени култури, рапица, бобови култури.

Критерий 4. Експерименталните площи да бъдат локализирани сравнително близко до местата за почивка на гъските (езерата). Критерият е насочен към свеждане до минимум рисковете и загубата на енергия, свързани с ежедневните прелети между езерата и местата за хранене.

Критерий 5. Селскостопанското управление на експерименталните площи/плотове (свързано например с използването на изкуствени торове и напояване) цели да сведе до минимум въздействието върху качеството и количеството на водите в езерата използвани за почивка и нощуване от гъските.

Критерий 6. Безпокойството в резултат от селскостопански дейности да бъде сведено до минимум.

Критерий 7. Определяне на контролни площи/плотове на мин. 450 ha, съседни на експерименталните площи / плотове. Да бъдат използвани според нормалните (конвенционални) земеделски практики и да се ползват за сравнение с експерименталните площи

Критерий 8. Контролиране и насочване на ротацията на културите в пробните площи. По - специално, намаляване ротацията с рапица, поради значителния риск от изместване на зърнените култури от рапица (субсидирана енергийна култура), което би компрометирало изцяло експеримента.

Критерий 9. Неприлагане на определени нитрати и фосфати в контролните площи, с цел ограничаване на еутрофикацията на езерата.

Важно е да се отбележи, че освен горепосочените 9 проектни критерия, при определянето на експерименталните (тестови) площи и контролни площи, се налага

тяхното локализиране да бъде съобразено с ротацията на културите от предходната година, размера и площта на блоковете на земеделското стопанство, в които тази ротация се реализира.

В резултат на гореизложеното се формира набор от 12 основни критерия за определяне и управления на земите в рамките на експерименталните и контролни площи.

Съобразно с представения набор от 12 основни критерия са постигнати следните резултати:

Критерий 1. *Постигне на максимално количество и качество на наличната за червеногушата гъска храна.*

Въз основа на направени справки и анализи за хранителните навици на видовете гъски зимуващи в България, проведени експерименти и проучвания в тази насока са направени следните базови изводи. Зимуващите в България видове гъски, в това число и червеногушата гъска, са основно растителноядни видове. Основен хранителен ресурс на червеногушата гъска в страната се явяват листата на посевите от зимна пшеница. Видът се храни и с по-калорични храни, като царевични зърна, като това се случва обикновено в началото на зимата (Дерелиев, 2000а; Дерелиев и Георгиев, 2002²). Резултатите от проведени проучвания в България и Румъния през зимата на 2012г. сочат, че ротацията на царевица с пшеница, оказва силно позитивен ефект върху храненето на вида и полетата с този тип ротация са предпочитани от зимуващите видове гъски. Действаща към момента агро-екологична дейност насочена към опазване на червеногушата гъска в Румъния е базирана на ротации, в които е включена основно царевица. Допълнително са налице данни, предимно от Румънската част на Добруджа, които сочат използването на рапица като храна на зимуващите гъски.

На база събраната и анализирана информация са направени 3 допускания. **Първото допускане** е насочено към тестване на възможностите за осигуряване на максимално количество храна и е свързано с ротация на зимни култури - рапица и пшеница в 2 последователни години. С тази ротационна схема се осигурява площи, които са заети постоянно с храна – пропуска се оставянето на площите под угар. **Второто допускане** е насочено към тестване на възможностите за осигуряване на качествена храна, чрез прилагане на ротация на царевица с пшеница. По този начин се осигурява по-калорична храна, предвид наличието на остатъчни царевични зърна след прибирането и, в началото на зимата. **Третото допускане** е междинно и е свързано с тестване на възможностите за поддържането на площи с пшеница за 2 последователни години. Така представените допускания са тествани в рамките на експерименталните площи. Планирани са и се прилагат следните експериментални 3 годишни ротационни схеми:

² С. Дерелиев и Д. Георгиев. 2002. „Национален план за действие за опазването на червеногушата гъска (*Brabta ruficollis*) в България, 2002 – 2006“ – В: Янков, П. (отг. редактор). Световно застрашени видове птици в България. Национални планове за действие за опазването им. Част I. БДЗП – МОСВ, Природозащитна поредица, Книга 4, БДЗП, София, стр. 38 – 60.

Ротационна схема 1. Последователна ротация пшеница – царевица - пшеница.

№	Зима_010	Пролет_011	Зима_011	Пролет_012	Зима_012	Пролет_013	Зима_013
1	угар	слънчоглед	пшеница	пшеница	угар	царевица	пшеница

Ротационна схема 1, е насочена към тестване на възможностите за подобряване на качеството на храната, чрез последователно ротиране на пшеница - царевица – пшеница или угар – царевица - пшеница. Остатъчните зърна след жътвата на царевица осигуряват висококалорична храна на гъските в началото на зимата и спомага за възстановяването на енергийните загуби след миграцията. Листата на посеви от зимна пшеница са традиционно предпочитана храна от червеногушите гъски през зимата. Важно е да се отбележи, че на този етап ротацията на пшеница и царевица се очертава като ключов компонент на бъдещата агро-екологична схема за червеногушата гъска. Значението на този тип ротация се доказва и от данните от проведените проучвания (Таблица 3). Поради това този тип ротация е включена в значителен процент от площите и се тества в комбинация с останалите два ротационни типа.

Ограничения за фермерите от прилагането на ротацията. Поради продължителните засушавания, които се наблюдават през последните години добивите от царевица намаляват значително. Това води до нерентабилност на производството и загуби, което кара основна част от фермерите да се преориентират към засяване на други култури, които се нуждаят от по-ниска влажност. Включването на тази ротация в експерименталните площи гарантира, реализирането на експеримента, въпреки значителните рискове от загуби. Другото значително ограничение е неизползването в ротацията на рапица (вместо пшеница) – култура, която е силно рентабилна и все по-предпочитана за отглеждане. Този ключов вариант на ротационна схема се провежда единствено в рамките на експерименталните площи, върху 348,1 ha.

Бележка: Наличието на слънчоглед през първата година от провеждането на схемата се определя от факта, че културата е била вече заявена пред Държавен фонд „Земеделие“ – Разплащателна агенция“ преди стартирането на проекта. Културите за периода 2010 – 2011г. се заявяват до месец 31 май 2010г. и до 9 юни 2010 със санкция.

Ротационна схема 2. Последователно засяване на пшеница в рамките на 2 години и продължаване на ротацията с царевица и пшеница.

№	Зима_010	Пролет_011	Зима_011	Пролет_012	Зима_012	Пролет_013	Зима_013
2	пшеница	пшеница	пшеница	пшеница	угар	царевица	пшеница

Така представената ротационна схема е насочена към тестване на възможностите за включване на последователно засяване (презасяване) на пшеница в бъдещата агро-екологична дейност за червеногушата гъска. Посредством презасяването с пшеница се цели осигуряване на достатъчно количество храна със сравнително добро качество, в рамките на 2 последователни зими. По този начин се пропуска включването на площи под угар.

Ограничения за фермерите от прилагането на ротацията. Презасяването на едни и същи площи с пшеница е непопулярна схема, тъй като води до изтощаване на почвата и води до намаляване на добивите. Предвид това прилагането и се реализира само в рамките на експерименталните площи / плотове върху 13,33 ha. Друго сериозно ограничение е продължаването на ротацията с царевица и пшеница. Както бе споменато по-горе поради засушаването, царевицата е силно рискова култура, а продължаването на ротацията с пшеница изключва възможността за ползване на рентабилната рапица. Всичко това създава риск от значителни загуби.

Ротационна схема 3. Последователно ротиране на зимни култури – рапица и пшеница, и продължаване на ротацията с царевица и пшеница.

№	Зима_010	Пролет_011	Зима_011	Пролет_012	Зима_012	Пролет_013	Зима_013
3	рапица	рапица	пшеница	пшеница	угар	царевица	пшеница

Ротационната схема е насочена към тестване на възможностите за ротация на 2 различни зимни култури (рапица и пшеница) с цел осигуряване на достатъчно количество храна за зимуващите червеногуши гъски. Пропуска се възможността за оставяне на площи под угар. Въпреки че рапицата не е сред предпочитаните от червеногушата гъска храни, засяването и осигурява зелена листна маса за изхранване на гъските. Това предоставя по-добра алтернатива пред оставянето на площи под угар, от гледна точка на изхранването на червеногушите гъски. По този начин се тества практическата възможност за включване на рапицата, потенциално за 1г. в рамките на бъдещата агро-екологична схема. Чрез продължаване на ротацията с царевица и пшеница се цели тестването на възможността за включване в ротацията на възприетата като максимално добра комбинация – царевица и пшеница.

Ограничения за фермерите от прилагането на ротацията. Подобно на презасяването с пшеница, ротацията на две зимни култури върху едни и същи площи в две последователни години води до тяхното изтощаване и намаляване на добивите. В резултат те се прилага изключително рядко. В рамките на площите обект на проучване, освен в експерименталните плотове, ротацията рапица – пшеница, през първите 2 години е налична и в контролните и допълнителните (виж **Критерий 7**) плотове. В конкретния случай през зимата на 2010 рапицата е измръзнала и е презасята със пшеница, и също така в следващите години ротацията продължава със слънчоглед. Друго сериозно ограничение при представената експериментална ротационна схема е продължаването на ротацията с царевица и пшеница, което създава значителни рискове от загуби. Тестването на ротационната схема се реализира върху 40,4 ha.

От висока важност е да се отбележи, че посредством планираните и прилагани ротационни схеми се цели да се тества тяхното практическо приложение и ефективност. В много от случаите ротацията може да осигури добра качествена и количествена хранителна база за червеногушите гъски, но нейното приложение да бъде неприложимо на практика или да води до значителни икономически загуби. Чрез тестването на тези ротации се осигурява и практически опит за

аргументиране на разработваната агро-екологична схема пред Националните и Международни институции, отговорни за нейното одобрение. Ротациите са планирани така, че да се тества практически осигуряването на максимално количество и качество на храната за червеногушата гъска върху експерименталните плодове. Това заедно с планирането и стриктното им изпълнение във времето създава значителни рискове от загуби от страна на Кирилови ООД, които фактори ги отличават в най-голяма степен от пробните площи.

Друг важен фактор, изпълнението на който е съблюдавано при планиране и прилагане на тестваните ротации, е осигуряване на зимна храна (пшеница и от части рапица) в около 50% от експерименталните плодове през отделните години.

Критерий 2. Идентифициране на поне две експериментални площи от най-малко 225 ha всяка. Размера от 225 ha е определен въз основа на вероятното разстояние, на което гъските се отдалечават, за да избегнат безпокойството - около 500 м. и количество площи достатъчни за да осигурят както буферна зона за защита от външно безпокойство, така и една сърцевина, където гъските се хранят спокойно.

Покриването на изискванията на този критерий, в комбинация с изискванията на останалите критерии и особено с тези на Критерий 3 се оказва съществено предизвикателство. Заложените изисквания са базирани на идеална комбинация от фактори, които включват наличие на големи по размер площи, на един и същ собственик, върху които ротацията на културите от предходната година позволява от една страна изпълнение на изискванията на Критерий 3, а от друга изпълнение на изискванията на Критерий 1. На практика в българската част на крайморска Добруджа собствеността е силно разпокъсана, в района на провеждане на експеримента най-големият блок на земеделското стопанство на „Кирилови“ ООД е 189,36 ha. На отделните блокове за предходната година са заявени разнообразни култури. Липсват категорични гаранции, че едни и същи площи могат да бъдат стопанисвани от един собственик повече от 1 година. Също така на практика включването на част от посочените култури в Критерий 2 (бобови и пасища) в експерименталните плодове би затруднило значително планираните ротации, насочени към тестване осигуряването на достатъчно количество и качествена храна за червеногушите гъски.

Въпреки представените казуси, от страна на БДЗП и „Кирилови“ ООД са положени значителни усилия за покриване на изискванията на Критерий 2 и свързаните с него цели, в комбинация с останалите изисквания. В резултат за експериментални плодове за определени общо 757,63 ha. земеделски земи. От тях 322,13 ha са постоянни пасища и 435,5 ha са земеделските земи, управлявани от „Кирилови“ ООД. Върху земите на „Кирилови“ ООД“ се прилагат експерименталните ротационни схеми, насочени към тестване на възможностите за осигуряване на достатъчна по количество и качество храна за зимуващите червеногуши гъски. Тези земи са включени в рамките на 8 блока на земеделско стопанство – експериментални плодове. Разпределението на съседните плодове формира 3 клъстера - експериментални площи. Размера на трите

експериментални площи са 229,76 ha; 172,09 ha и 33,66 ha. Въпреки че размера на 2 от експерименталните площи е под 225 ha, пространственото разположение на контролите и допълнителните площи осигурява необходимото разстояние за избягване на безпокойството. Налично е и количество площи достатъчни за да осигурят както буферна зона за защита от външно безпокойство, така и една сърцевина, където гъските се хранят спокойно.

Постоянните пасища са включени единствено като експериментални площи, тъй като условията върху тях са постоянни. Целта на включването на пасищата в експерименталните площи е установяването на ползването им от червеногушите гъски като хранителен източник.

Критерий 3. Всяка площ да бъде разделена на 4 части, където ще се изпробват различни култури. Индикативно, културите, които се тестват могат да бъдат следните: тревни, зимни зърнени култури, рапица, бобови култури.

В резултат на посочените в пояснението на предходния критерий казуси (разпокъсаната собственост на земите, прилагани в предходната година ротации в рамките на отделните блокове на земеделското стопанство, постигане на базовите изисквания на Критерий 1 и др.), разделянето на всяка площ на 4 части и пробването на различни култури в тях е практически невъзможно. Това обаче по никакъв начин не влияе върху успешното провеждане на експеримента. По отношение на включването на индикативните култури в ротационните схеми, в рамките на разработването на агро-екологичната дейност, като част от експерименталните дейности, на практика са тествани всички посочени видове култури. Като основен хранителен източник, зимните зърнени култури (зимна пшеница) присъстват в ротационните схеми през всички години на провеждане на експеримента. Рапицата е включена през първата година. Постоянно затревените площи присъстват през всички години от експеримента. Грахът, като бобова култура, е включен през втората година от провеждане на експеримента, в обхвата на контролен плот N23, въпреки значителната нерентабилност от отглеждането му.

Важно е да се отбележи, че поради липсата на развито животновъдство в района, създаването масиви с изкуствени пасища и бобови култури (детелина, люцерна, грах и др.) е силно нерентабилно. В тази връзка включването на пасища и бобови култури в бъдеща ротационна схема, би обезсърчило земеделските стопани за нейното прилагане. Това е и причината бобовата култура да бъде тествана в рамките на контролен плот. Включването и в експериментален плот би нарушило планираните ротации, без да има реален принос за разработване на агро-екологичната схема.

Критерий 4. Експерименталните площи да бъдат локализирани сравнително близо до местата за почивка на гъските (езерата). Критерият е насочен към свеждане до минимум рисковете и загубата на енергия, свързани с ежедневните прелети между езерата и местата за хранене.

Разстоянието на най-далечните експериментални площи до Шабленски езерен комплекс и Дуранкулашко езеро е не повече от 5 km. Извън ловния сезон, когато

гъските не са обезпокоявани, те извършват хранителни миграции до 10 km. В тази връзка при определянето на експерименталните плотове, критерия е изцяло изпълнен.

Критерий 5. *Селскостопанското управление на експерименталните площи/плотове (свързано например с използването на изкуствени торове и напояване) цели да сведе до минимум въздействието върху качеството на и количеството на водата в тези езера.*

Във връзка с изпълнението на изискванията на критерия в частта свеждане до минимум на въздействието върху качеството на водата в езерата, при наторяването на пролетните култури (царевица и слънчоглед) „Кирилови“ ООД, използват биостимуланти под формата на лисни торове. Това в голяма степен ограничава използването на изкуствени торове в рамките на експерименталните плотове и контролите, което спомага за подобряване качествените параметри на водите в езерата.

По отношение свеждането до минимум на въздействието върху количествените показатели на водите в езерата, в рамките на експерименталните плотове и контролите не се извършва напояване на пролетните култури. Важно е да се отбележи, че ненапояването на пролетниците и особено на царевицата, която изисква висока влага, в комбинация със задълженията за включване на царевицата в основна част от експерименталните ротационни схеми създава допълнителни рискове от загуби за „Кирилови“ ООД.

Ненапояването на пролетниците се компенсира с оставянето на площи под угар, с което се осигурява увеличаването на запаса от влага през зимните месеци. Това е причината за изключването от експеримента на възможността за тестване на друга ротационна схема, която би имала положителен ефект върху храненето на червеногушата гъска. Тази схема включва оставянето на стърнища от царевица през зимата и повторно презасяване с царевица или др. пролетна култура през пролетта. Повторното презасяване с царевица, крие рискове и от прекомерна употреба на хербициди.

В допълнение експерименталните плотове не се третират с родентициди. Използването на родентициди през есента и зимата на 1988 – 1989г. е причина за отравянето и унищожаването на голям брой диви птици и бозайници, в това число и червеногуши гъски. Документирани са 123 отровени червеногуши гъски (Дерелиев и Георгиев, 2002), като вероятно броя е значително по-голям.

Критерий 6. *Безпокойството в резултат от селскостопански дейности да бъде сведено до минимум.*

Във връзка с изпълнение на изискванията на критерия, при управление на земите включени в експеримента по дейност С1, „Кирилови“ ООД и БДЗП си оказват взаимно съдействие за превенция срещу безпокойството на червеногушите гъски. Взаимната работа по отношение на превенцията срещу безпокойството на червеногушите гъски е залегнало като клауза в споразумението за партньорство между БДЗП и „Кирилови“ ООД. Изпълнението на клаузата се контролира от страна на БДЗП при реализирането на теренните проучвания. При осъществяването на контролните проверки не са

констатирани случаи на безпокойство. Допълнително, с оглед ограничаване на безпокойството от страна на ловци и др., от страна на „Кирилови“ ООД са разоравани ивици около имотите с цел ограничаване на достъпа с автомобили.

Критерий 7. *Определяне на контролни площи на мин. 450 ha., съседни на експерименталните площи. Да бъдат използвани според нормалните (конвенционални) земеделски практики и да се ползват за сравнение с експерименталните площи.*

Съгласно изискванията са определени 11 контролни плота (блока на земеделско стопанство), групирани в 4 клъстера (контролни площи). Общата площ на контролните плотове е 523,3 ha.. Определените контролни площи са разположени в съседство на експерименталните площи.

При планиране на управлението на контролните плотове са срещнати известни трудности, поради наличието на противоречия между изискванията на Критерий 7, Критерий 8 и Критерий 9. От една страна според Критерий 7 се изисква използването на нормални (конвенционални) земеделски практики, от друга страна според изискванията на Критерий 8 и Критерий 9, следва да се насочва ротацията на културите – намаляване на ротацията с рапица, и неприлагане на определени нитрати и фосфати.

С цел покриване на изискванията на проектния документ и ефективното провеждане на експеримента са идентифицирани трети тип територии, наречени **допълнителни територии**, в които се реализират конвенционални земеделски практики, без изисквания за насочване на ротацията и селективно ползване на фосфати и нитрати. Общата площ на тези територии е 283,2 ha (Приложение 2, Таблица 1), което позволява сравнението с експерименталните плотове и контролите. Допълнителните територии са разположени в съседство на експерименталните и контролните площи. Така от една страна за контролните площи са изпълнени изискванията на Критерий 8 и Критерий 9, а от друга са налице допълнителни контролни територии, в които се прилагат конвенционални земеделски практики..

Критерий 8. *Контролиране и насочване на ротацията на културите в пробните площи. По - специално, намаляване ротацията с рапица, поради значителния риск от изместване на зърнените култури от рапица (субсидирана енергийна култура), което би компрометирало изцяло експеримента.*

С оглед на гореизложеното, в обхвата на контролните плотове се осъществява контролиране и насочване на ротацията, ориентирано към намаляване на ротацията с рапица. В рамките на експеримента, рапицата е включена в ротацията само на един контролен плот (S13) през зимата на 2010 – 2011г., на обща площ от 24,39 ha.

Критерий 9. *Неприлагане на определени нитрати и фосфати в контролните площи, с цел ограничаване на еутрофикацията в езерата.*

Както вече бе посочено в описанието на постигнатите резултати по Критерий 5, при наторяването на пролетните култури (царевица и слънчоглед) в рамките на експерименталните и контролни плотове, „Кирилови“ ООД, използват биостимуланти

под формата на лисни торове. Това в голяма степен ограничава използването на изкуствени торове (нитратни и фосфатни), което спомага за подобряване качествените параметри на водите и спомага за ограничаване на еутрофикацията в езерата.

5.2. Консултиране изготвянето на анализ на биологичната информация за нуждите на разработването и тестването на пилотната агро-екологична дейност.

За нуждите на оценка на предпочитанията на червеногушата гъска към определен тип култури и тяхната ротация, са извършвани периодично наблюдения на включените в проучването експериментални плодове, контроли и допълнителни територии. В обхвата на наблюденията е събирана информация за установяване на присъствието и числеността на червеногушите гъски. Обобщените и анализирани данни за периода 2011 – 2013 г. са представени в таблица 3. От данните представени в таблицата е видно, че в потвърждение на направеното на начален етап предположение, най-голяма обща численост на вида от 50162 екземпляра, е установена в тестовите площадки, в които се извършва ротация на пшеница със царевица, без включване на друг тип култура. Това съставлява 71,69% от общата численост на установените червеногуши гъски във всички територии включени в теста.

При 37 от всички 39 наблюдения, гъските са установени в площи със зимна пшеница, което потвърждава предпочитанията на вида към този тип зимна култура и нейното значение за изхранване на вида. Резултатите от проведените проучвания по дейност А1 сочат, че нито пасищата, нито бобовите култури се използват като хранителна база от зимуващите в района гъски, в това число и червеногушите гъски.

Таблица 3. Разпределение на броя на установените индивиди червеногуша гъска по вид на полигоните и прилагани ротации в тях за периода 2011 – 2013 г.

Вид на полигона	2011	2012	Пролет_2013	Общ брой индивиди	Среден брой	Минимален брой	Максимален брой
Допълнителни територии	царевица_пшеница	пшеница_угар	слънчоглед	356	118.67	36	160
Допълнителни територии	пшеница_угар	слънчоглед_пшеница	пшеница	3611	722.20	61	2000
Допълнителни територии	пшеница_рапица	слънчоглед_пшеница	пшеница	9900	1650.00	500	5000
Контролни плокове	кориандър_пшеница	пшеница_угар	слънчоглед	5164	2582.00	164	5000
Контролни плокове	царевица_пшеница	пшеница_угар	слънчоглед	331	110.33	1	180
Контролни плокове	рапица_пшеница	пшеница_угар	слънчоглед	300	300.00	300	300
Контролни плокове	слънчоглед_пшеница	пшеница_угар	слънчоглед	150	150.00	150	150
Експериментални плокове	пшеница_угар	царевица_пшеница	пшеница	50162	2786.78	12	8600
Total				69974	1794.21	1	8600

5.3. Пилотно тестване на агро – екологична схема, целяща намаляване на конфликта на местните фермери с вида червеногуша гъска (*Branta ruficollis*), запазване и поддържане на хранителните местообитанията на вида – Пилотна агро-екологична програма.

В резултат на обобщаване и анализ на информацията, получена от тестване на алтернативните сценарии (ротация на културите и съпътстващи дейности по управление на земите) за осигуряване на оптимален хранителен ресурс за червеногушата гъска, в качествен и количествен аспект, е изведен набор от мерки. На тази основа и с оглед резултатите от изследване влиянието на пашата на зимуващите гъски върху посевите от житни култури, проведено в обхвата на проекта е разработена агро-екологична схема, включваща набор от дейности. Принципа залегнал в основата на разработените агро-екологични дейности е: предоставяне на компенсаторни агро-екологични плащания за направени разходи и пропуснати ползи при осъществяване на допълнителни земеделски дейности, благоприятстващи опазването на червеногушата гъска, поддържане и оптимизиране на хранителната база за вида.

В много от случаите ротацията на подбраните култури и съпътстващите дейности по управление, могат да осигурят добра качествена и количествена хранителна база за червеногушите гъски, но тяхното приложение да бъде неизпълнимо на практика или да води до значителни икономически загуби. В тази връзка възниква необходимостта от тестване на разработените агро-екологични дейности, което представлява последен етап на изпитания преди те да бъдат предложени за официално включване в ПРСР. Чрез тестването се осигурява и практически опит за аргументиране на разработваните агро-екологични дейности пред Националните и Международни институции, отговорни за тяхното одобрение. С оглед необходимостта от тестване на тяхното практическо приложение и ефективност в реални условия, е разработена и приложена на практика **Пилотна агро-екологична програма (ПАЕП) за поощряване на земеделските стопани за прилагане на земеделски практики свързани с по-доброто опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска.**

Прилагането на пилотната агро-екологична програма е свързано с необходимостта от тестването на практика на пилотни дейности извършвани от земеделските стопани (конкретни земеделски практики), които биха довели до по-добро и стабилно във времето опазване на популацията на световно застрашената червеногуша гъска, осигурявайки и достатъчна по количество и качество храна в периода Октомври - Февруари, като същевременно фермерите са компенсирани адекватно за загубите и пропуснатите ползи от тестваните дейности и от наличието на гъски в техните посеви. В допълнение практиките прилагани от земеделските стопани ще имат ефект върху подобряване на качеството на водите в езерата, Рамсарски места и защитени зони, очаква се положителен ефект и по отношение на въвеждането на адекватни мерки свързани с превенция на безпокойството на вида.

ПАЕП предоставя безвъзмездно финансиране под формата на компенсаторни агро-екологични плащания за прилагане на мерки изпълнени на територията на община Шабла, които изцяло или частично попадат в географските граници на защитените зони «Дуранкулашко езеро» и «Шабленски езерен комплекс» от екологичната мрежа „Натура 2000“.

Водеща цел на ПАЕП е да се предостави финансовата подкрепа на земеделските стопани за тестването на пилотни, практически дейности за прилагане на земеделски практики, опазващи в по-голяма степен популацията на световно застрашената червеногуша гъска, осигурявайки и достатъчна по количество и качество храна и компенсирателна за загубите от доходи (пропуснати ползи) за постигане на основната цел на проекта - **„Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска” (*Branta ruficollis*)“**.

5.3.1. Мерки и дейности на ПАЕП

ПАЕП предоставя финансова помощ за земеделските стопани по следните агро-екологични дейности, изведени въз основа на проведени в обхвата на проект „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска” (*Branta ruficollis*)“, LIFE09 NAT/BG/000230:

1. Върху площите с които кандидатства, ЗП поддържа 50% засяване със зимна пшеница през целия период на договора, като се извършва ротация с царевица;
2. В земеделския парцел с който кандидатства, ЗП създава буферни ивици с люцерна с ширина минимум 20 метра по протежение на водните обекти;
3. В блока на земеделското стопанство се въвежда използването на растежен биостимулатор, за допълнително подхранване на зимните култури - в началото и в края на зимния сезон, 2 пъти на сезон;
4. Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевица, се разпръскват сурови царевични зърна - 40 кг/ха.

Всеки ЗП може да кандидатства по една или повече от подпомаганите агро-екологични дейности, като дейност 1 и дейност 4 не могат да се прилагат върху едни и същи площ, дейност 3 не се прилага върху една и съща площ с дейност 2, растежния стимулатор -хумустин се прилага само върху зърнено-житни култури; дейност 3 се прилага само в комбинация с дейност 1.

Дейностите по мерките се заплащат като плащания на единица площ и се прилагат от земеделските стопани за период от 2 години, сезони 2013/2014 и 2014/2015 година. Плащането се извършва всяка година след преминал мониторинг и контрол по прилагане на избраните дейности от екипа на проект „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска” (*Branta ruficollis*)“. Минималният размер на площта за кандидатстване е 1 ха, а максималният 45 ха.

Всеки земеделски стопанин трябва да спазва следните базови изисквания:

- **Национални стандарти за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние**
- **Добрите земеделски практики;**
- **Забранява се влизането в блока на земеделското стопанство повече от два пъти в периода 30 ноември - 15 март с цел превенция на безпокойството на вида;**

5.3.2. Целеви групи и бенефициенти

ПАЕП ще подкрепя земеделски стопани, и организации на земеделски стопани, отговарящи на следните основни критерии за допустимост:

ПАЕП предоставя безвъзмездно финансиране за изпълнение на агроекологични дейности в общини Шабла.

Допустими за участие в рамките на ПАЕП са кандидати, които:

- са граждани на Република България и

- извършват земеделска дейност на територията на общината, посочена по-горе и
- са физически или юридически лица и
- са регистрирани като земеделски стопани в Интегрираната система за администриране и контрол (ИСАК).
- В Блоковете на земеделското стопанство (БЗС), с които се кандидатства да не са разположени ветрогенератори и БЗС да отстоят на минимум 500 m от ветрогенератори.

Недопустими за участие в ПАЕП са кандидати, които:

- получават подпомагане по мярка 214 “Агро-екологични плащания” от Програмата за развитие на селските райони за периода 2007-2013 г. за същите площи, с които кандидатстват към ПАЕП.

Преотстъпване

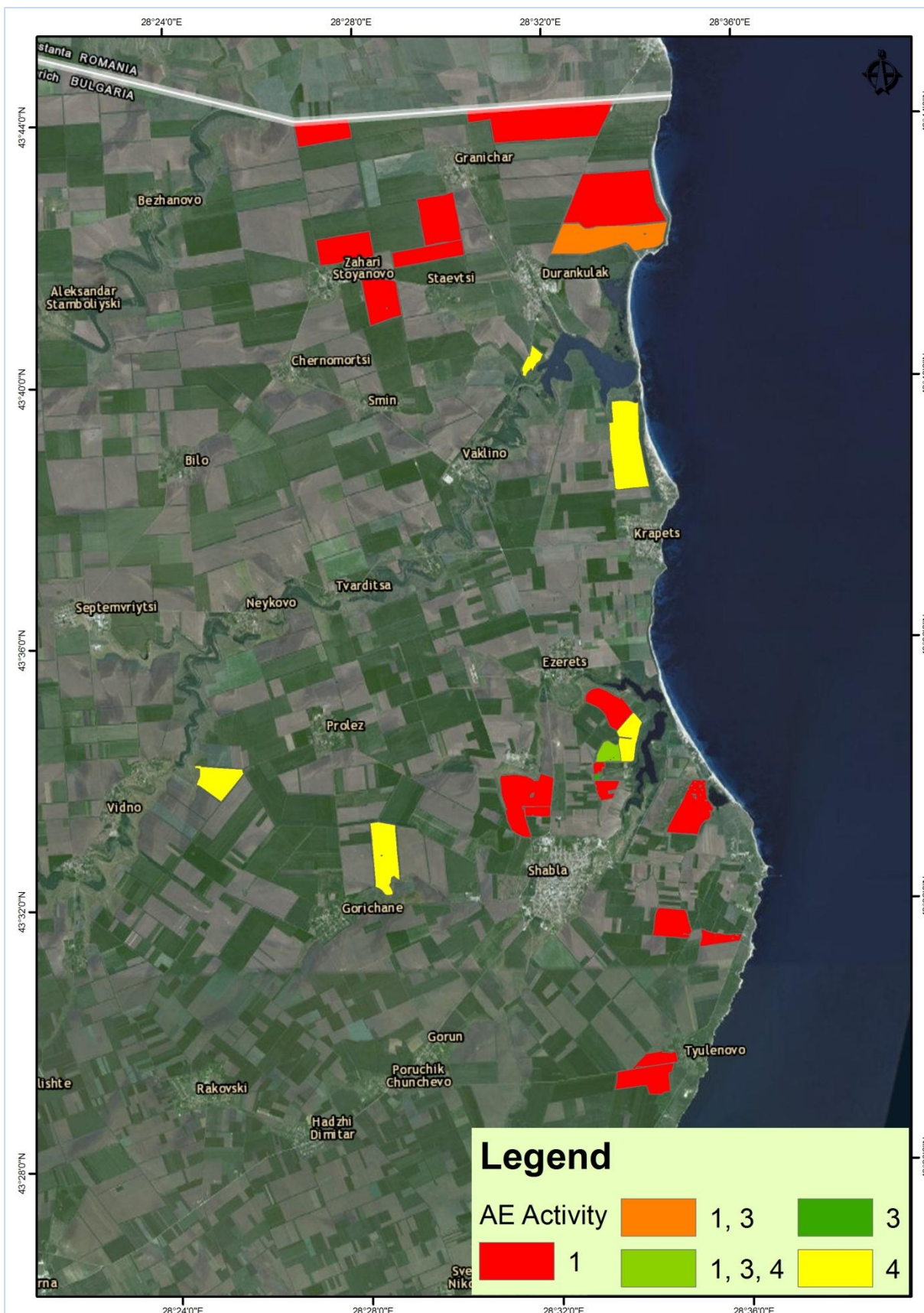
Бенефициентите на безвъзмездната помощ носят директна отговорност за изпълнението на поетите задължения и нямат право да преотстъпват заявените земи и дейности на други ЗП периода на изпълнение на ПАЕП (2013-2014)

Подробна информация за ПАЕП, в това число цели на програмата, очаквани резултати, административна структура, бюджет, планирано разпределение на средствата, параметри на безвъзмездната помощ, правила за кандидатстване и изпълнение на проектите са представени в Наръчник с процедури на насоки за кандидатстване.

5.3.3. Основни резултати от прилагането на ПАЕП

В обхвата на процедурата за кандидатстване заявление (проекти) са подадени от 11 земеделски стопани, в това число три (3) физически лица, шест (6) земеделски кооперации и двама (2) еднолични търговци. От тях са одобрени всички 11 заявления. Част от заявленията са одобрени след направени корекции и допълнения въз основа на констатации и препоръки на комисията. В обхвата на ПАЕП допълнителни земеделски дейности, способстващи опазването на червеногушата гъска и местообитанията на вида в района на езерата Шабла и Дуранкулак се прилагат върху 400,18 ha земеделски земи, на територията на 9 землища. **Дейност 1** (Върху площите с които кандидатства, ЗП поддържа 50% засяване със зимна пшеница през целия период на договора, като се извършва ротация с царевича) е изпълнена от девет (9) земеделски производители върху 326,96 ha. **Дейност 3** (В блока на земеделското стопанство се въвежда използването на растежен биостимулатор, за допълнително подхранване на зимните култури - в началото и в края на зимния сезон, 2 пъти на сезон) е изпълнена от двама (2) земеделски производители върху 18,9 ha. **Дейност 4** (Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевича, се разпръскват сурови царевични зърна - 40 kg/ha) е изпълнена от трима (3) земеделски производители върху 54,32 ha. (Фиг. 1). По **Дейност 2** от ПАЕП (В земеделския парцел с който кандидатства, ЗП създава буферни ивици с люцерна с ширина минимум 20 метра по протежение на водните обекти) липсва заявен интерес от страна на земеделските производители, като в тази връзка не е предложена и за включване в ПРСР, за периода 2014 – 2020 г.

Общата сума на компенсаторните плащания за двете години на прилагане на ПАЕП е в размер на 156 105, 75 лв.

Фигура 1. Карта на физическите блокове в обхвата на които са разположени БЗС, включени в изпълнението на дейности по ПАЕП.

5.4. Включване на агро-екологични дейности за опазване на дивите гъски в България в Програма за развитие на селските райони...

5.4.1. Включване на разработената и тествана агро-екологична дейност за ограничаване на конфликта между червеногушата гъска и земеделски стопани и осигуряване на оптимален хранителен ресурс за вида, в качествен и количествен аспект, в Общата селскостопанска политика след 2013 г.

Въз основа на резултатите от проведените, върху земите на „Кирилови“ ООД“ експериментални ротационни схеми и дейности по управление на земите, насочени към тестване на възможностите за осигуряване на достатъчна по количество и качество храна за зимуващите червеногуши гъски, и с оглед резултатите от прилагането на ПАЕП е разработен финален вариант на агро-екологична дейност.

За пръв път през м. декември 2013 г., дейността е включена като официално предложение във фиш по Мярка „Агро-екология и климат“, Под-мярка 1: Възстановяване и поддържане на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС) от ПРСР, за периода 20014 – 2020 г., Направление ВПС 4 “Поддържане на местообитанията на защитени видове в земеделските земи от орнитологично значение“. Направените постъпления за включване на дейността са реализирани като официално становище на член (представител на БДЗП) на тематичната работна група за разработване на ПРСР за периода 2014 – 2020 г. Постъпленията за дейността включват интегриране в документа на основни текстове за дейността, в това число:

Предложение за нови агро-екологични дейности за червеногушите гъски:

- Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на световно застрашената червеногуша гъска на 50 % от заявените по дейността площи, като се извършва ротация с царевица.
- Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевица, се разпръскват еднократно сурови царевични зърна - 40 кг/ха. през месец ноември.

Чрез прилагането на тези дейности се цели:

- Стабилизиране или увеличаване на популациите на птици в земеделските земи от орнитологично значение;
- Поддържане или възстановяване на мигриращите и зимуващите популации на диви птици, особено на световно застрашените видове гъски;
- Опазване популацията на световно застрашената червеногуша гъска в най-важните места на концентрация и зимуване, осигурявайки ѝ достатъчна по количество и качество храна в периода в който вида зимува в България (Октомври – Февруари);
- Превенция / намаляване на безпокойството на червеногушата гъска по време на зимния период;

В аргументационната част от становището на БДЗП са представени мотивите за включване на дейността, в това число че тя е базирана на натрупания опит на БДЗП от разработването и прилагането на пилотни агро-екологични дейности в рамките на проект „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска (*Branta ruficollis*) LIFE09 NAT/BG/000230“, финансиран от програма Лайф + на ЕК. Представена е информация, че в рамките на проекта е разработена пилотна агро-екологична програма и са изчислени компенсаторни плащания за различните дейности, които отразяват реално съществуващата икономическа ситуация в България в момента.

На по-следващ етап, във връзка с депозираните предложения и проведена дискусия по тях в рамките Петото заседание на Тематична работна група (ТРГ) по ПРСР, 2014 -2020 на вниманието на секретариата на ТРГ по ПРСР, през м. март 2014г. е представено следното предложение за допълнения по точки и мерки:

„Агро-екологичният ангажимент не се поема за фиксирани парцели и съответно първоначално заявените парцели може да варират през годините в рамките на специализирания по дейността слой, без това да нарушава изпълнението на поетия ангажимент и постигането на екологичните цели на мярката“.

Направеното предложение за допълнение е продиктувано от констатираните в хода на прилагане на агро-екологичната дейност за зимуващите гъски и тестове на дейността за червеногушата гъска проблеми с прилагането им, възникващи от краткия едногодишен срок, за който се сключват доброволните споразумения за комасация на земеделските земи. Това води до несигурност от страна на земеделските стопани да поемат петгодишен ангажимент за едни и същи площи, което ги демотивира да прилагат дейностите. В същото време гъските избират местата за хранене не на база конкретни физически блокове, а поради това къде са разположени спрямо местата за нощуване и почивка, с какво са засети, има ли безпокойство и други.

Във връзка с гореизложеното, чл. 47 от Регламент (ЕС) № 1305/2013, касаещ правилата за плащания на площ, дава разрешение на гореизложения проблем, а именно това е възможността първоначално заявените парцели да варират от година на година, тъй като въпросния ангажимент не се прилага за фиксирани парцели и постигането на целите на ангажмента не е застрашено. В тази връзка е представена и обосновка, касаеща екологичните нужди на червеногушата гъска.

Като продължение на работата по включването в Общата селскостопанска политика след 2013 г., на агро-екологичната дейност за осигуряване на достатъчна по количество и качество храна за зимуващите червеногуши гъски и тяхното опазване”, в края на м. септември 2014 г. в МЗХ официално е депозиран специализиран (ГИС) слой на земите допустими за подпомагане по дейността. Сложът е разработен в обхвата на проект „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска (*Branta ruficollis*) LIFE09 NAT/BG/000230”, възоснова на събраната и анализирана биологична информация за вида.

Във връзка с проведени дискусии по предложената нова агро-екологична дейност и с оглед на процеса по разработване на ПРСР, 2014 – 2020 г., в началото на м. октомври 2014 г. в МЗХ е депозиран за финално разглеждане, окончателен вариант на агро-екологичната дейност (схема) за опазване и подобряване на хранителните местообитания на червеногушата гъска, и превенция срещу безпокойството на вида. В окончателния вариант са представени (предложени) базови изисквания за прилагане на дейностите, разработени възоснова на проведените в обхвата на проект LIFE09 NAT/BG/000230 проучвания. Те включват:

- **Забранява се влизането в блока на земеделското стопанство повече от два пъти в периода 30 ноември - 15 март с цел превенция на безпокойството на вида;**
- **Не се допуска третиране с родентициди в периода 15 октомври – 1 март;**
- **Физически блокове, в които са разположени ветрогенератори не са допустими за подпомагане по дейността.**

Предложената агро-екологична схема включва пакет от 2 дейности:

Наименование на дейността (1): Засяване и отглеждане на есенни зърнено - житни култури в местообитания на световно застрашената червеногуша гъска на 50 % от заявените по дейността площи, като се извършва ротация с царевица

Забележки по прилагане на дейността:

- Културата предшественик трябва да е царевица за половината от БЗС, с които се кандидатства още за първата година от прилагане на дейността, за да има царевични семена в нивите със зърнено-житни култури още при първата зимна паша на гъските;
- Земеделският стопанин участва с минимум два блока на земеделското стопанство (БЗС), за да може да реализира ротацията на културите през периода на ангажимента си по дейността.

Наименование на дейността (2): **Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевица, се разпръскват еднократно царевични зърна - 40 кг/ха. през месец ноември.**

Забележки по прилагане на дейността:

- При изпълнение на дейността не се изисква ротация на култури.
- Земеделският стопанин участва с минимум два блока на земеделското стопанство (БЗС), за да може да реализира ежегодно разпръскване на царевични зърна върху пшеница през периода на ангажимента си по дейността.

Район на прилагане на мярката: Приморска Добруджа – общини Шабла, Каварна, Генерал Тошево;

През м. януари 2015 година МЗХ подновява работата си по фишовете на мерките на площ за новата ПРСР 2014-2020 г. В последвалите работни срещи, в които участват и представители на Държавен фонд земеделие (ДФЗ) се стига до становище от тяхна страна, че дейността не може да се прилага в този ѝ вариант. Причините са следните:

Причина 1: Разпръскването на царевични зърна и неприлагането на родентициди в заявените БЗС е непроверимо за ДФЗ.

Фондът не разполага с достатъчен човешки ресурс, чрез който да извършва проверка на място и да верифицира дейността.

Причина 2: „Ротацията на земеделски култури“ сама по себе си като определение за земеделска дейност изисква смяна на културите върху **една и съща площ.**

Поради това, ако тази агро-екологична дейност следва да се практикува в рамките на специализирания слой по дейността, а не върху фиксирани земеделски парцели, думата (изискването, което внасяме по тази дейност) „ротация“ следва да бъде отстранена. Обяснението е, че чрез геометрията на парцела, който е заявен се проследява през петте години ротацията върху него, и дали размера му се променя. Тази логика се практикува за всички агро-екологични дейности. Ако парцела, с който кандидата участва си сменя местоположението в рамките на специализирания слой, то тогава не може да се правят „пресичания“ на слоевете на парцелите и проверки на геометрията на първоначално заявения парцел. Не се правят „пресичания“ между различните кандидати по отношение на ротация, защото това не е проследимо от системата на ДФЗ. Това не е доказуемо пред одитиращия орган, защото в даден момент (например втората година) парцелът може да се премести и друг кандидат да извършва ротация към агро-екологичния ангажимент поет от някакво първо лице.

Когато няма фиксирана геометрия т.е. парцел, няма да има и опцията – „запазване на минимум 90% от първоначалната площ“ (изискване за мярката „Агро-екология и климат“) и тогава ще трябва да се търсят само хектарите, с които се е кандидатствало и то без изобщо да се променят през годините.

Този прецедент (размерът на парцела да се запазва, но дейността да не се прилага върху фиксирани парцели в рамките на специализирания слой), включен в мярката „Агро-екология и климат“ посредством дейността за червеногушата гъска, във варианта с ротация не е приложим.

Причина 3: Важна особеност, която следва да се вземе под внимание е методологията на изчисленията. Например, ставката по тази дейност се формира основно от наличието на зърнено – житни култури и поради това процента им не трябва да пада под 50%; както и процента на царевицата;

Горепосочените причини налагат преформулиране на дейността, паралелно със запазване на ключови компоненти от нея:

- 1/ осигуряване участието на царевица и зърнено–житни есенници, за да се осигури необходимото количество и качество на храната за целевия вид;
- 2/ да се предложи атрактивност и пластичност на дейността за земеделските стопани;

За осигуряване на оптимален хранителен ресурс за червеногушата гъска в качествен и количествен аспект и опазването на вида, пластичност на агро-екологичната дейност за фермерите и проверяемост на компонентите на дейността за ДФЗ, текстът на дейността е променен в следния вид, приет от всички институции и включен в НАРЕДБА № 7 от 24.02.2015 г. за прилагане на мярка 10 "Агроекология и климат" от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г., издадена от министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 16 от 27.02.2015 г.

„Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на червеногушата гъска на 50% от заявената по дейността площ и с минимум 30% царевица, попадащи в местообитанията на червеногуша гъска“.

Съгласно чл. 14, т. 2б от Наредба 7³, размерът на годишното агроекологично плащане за прилагане на агроекологичната дейности по направление "Поддържане на местообитанията на зимуващите видове гъски и Ливадния блатар в обработваеми земи с орнитологично значение" - **засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитанията на червеногушата гъска на 50 % от заявената по дейността площ и с минимум 30 % царевица, попадащи в местообитанията на червеногушата гъска – 103,68 евро/ха;**

Съгласно чл. 20, ал. 3 от НАРЕДБА № 7, агроекологичните дейности по направлението по чл. 3, т. 2, 5 и 7 **могат да не се прилагат върху едни и същи площи** за едни и същи блокове на земеделското стопанство в петгодишен период от поемане на агроекологичния ангажимент.

Следва да се отбележи, че в текста на Наредба 7 не е включено базовото изискване **„Физически блокове, в които са разположени ветрогенератори не са допустими за подпомагане по дейността“**. В тази връзка с писмо с изх. № 56 / 25.03.2015 г., директорът на Дирекция „Развитие на селските райони“ при МЗХ е информиран официално за пропуската в Наредба 7.

³ НАРЕДБА № 7 от 24.02.2015 г. за прилагане на мярка 10 "Агроекология и климат" от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г., издадена от министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 16 от 27.02.2015 г.

Към датата на разработване на настоящия документ е представено устно уверение от страна на МЗХ, че пропускът ще бъде коригиран при следващото изменение и допълнение на наредбата.

5.4.2. Разработване и включване в Програма за развитие на селските райони, за периода 2007 – 2013 г., на базова агро-екологична дейност за опазване и поддържане на хранителните местообитания на зимуващите в България диви гъски.

Въз основа на резултатите от проведените към началото на 2012 г. дейности, в това число събраната и анализирана биологична информация е аргументирано предложение за агро-екологична дейност, насочена към поддържане на хранителните местообитания на зимуващите видове гъски, в това число и червеногушата гъска. Дейността е одобрена от Министерство на земеделието и храните и ЕК, и е включена в обхвата на Мярка 214 „Агро-екологични плащания“, Направление ВПС 4 „Поддържане на местообитания на защитени видове в обработваеми земи разположени в ОВМ“, от Националната програма за развитие на селските райони 2007 – 2013г.

Дейността включва: Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на зимуващи видове гъски на мин. 50% от заявените по дейността площи.

По този начин се цели осигуряването на базови условия, по отношение на хранителните местообитания, на зимуващите в България видове гъски. Дейността е насочена към гарантиране на минимални условия по отношение поддържане на хранителните местообитания, не само на червеногушата, но и на всички видове гъски, срещащи се в България през зимата. **Допълнително в обхвата на дейностите по управление е включена забрана за използване на родентициди.** Освен аргументирането на дейността от страна на БДЗП, в обхвата на проекта, е разработен и предоставен на МЗХ специализиран слой на земите допустими за подпомагане по дейността.

За нуждите на включване на дейността в ПРСР е взето участие в серия от официални срещи и консултации. По официален ред, дейността е предложена за обсъждане и е аргументирана пред членовете на Постоянна работна група по ОС II към Комитета по наблюдение на Програма за развитие на селските райони, 2007 – 2013г. След положително гласуване, дейността е предложена за включване в ПРСР. Допълнително е взето участие в две работни срещи на Работна група към МЗХ за финално обсъждане на дейността и включването и в Наредба № 11 за условията и реда за прилагане на Мярка 214 „Агро-екологични плащания“ от Програма за развитие на селските райони за периода 2007 – 2013г. В Работната група участват представители на МЗХ, ДФ „Земеделие“ – Разплащателна агенция, МОСВ и НПО. В рамките на процеса е водена активна кореспонденция с МЗХ, като са депозираны и няколко официални становища.

Веднага след официалното одобрение на базовата агро-екологична дейност, възможностите за нейното прилагане са представени пред фермерите от района на Крайморска Добруджа. Представянето е реализирано в рамките на официална информационна среща, организирана в рамките на проекта от БДЗП и Община Шабла.

За разработването и аргументирането на базовата агро-екологична дейност, включена в ПРСР 2007 – 2013, са използвани публикувани данни за хранителните навици на видовете от род *Anser* и род *Branta*, от страната и чужбина. Използвана е информация от базата данни на БДЗП за хранителните навици и разпространението на зимуващите видове гъски в България. Използвани са данни за хранителните навици и разпространението на зимуващите видове гъски в района на езерата Шабла и Дуранкулак, от проучване проведено от БДЗП през зимния период на 2009-2010г. Събраната и анализирана информация недвусмислено показва значението на зимната пшеница за изхранването на зимуващите в страната видове гъски. Това е основанието базовата дейност да включва, засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни

култури в местообитания на зимуващи видове гъски на мин. 50% от заявените по дейността площи. За разработването и аргументирането на агро-екологичната дейност е използвана събраната информация в обхвата на проекта, относно опит в други страни в разработването и прилагането на агро-екологични дейности за опазване на поддържане на хранителните местообитания на зимуващи видове гъски.

В резултат на включването на дейността в ПРСР, 2007 – 2013 г., през 2012 г. заявления за нейното прилагане са подадени от 14 земеделски стопани от 5 област, 8 общини и 13 землища, с обща площ 2448,08 ha. През 2013 г. заявления за прилагане на дейността са подали 131 земеделски стопани от 9 области, 38 общини и 100 землища, с обща площ 13851,93 ha.

Дейността в включена за изпълнение и в ПРСР за периода 2014 – 2020 г.!

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Дерелиев, С. 2000. Доклад: Оценка на влиянието на зимуващите гъски върху добивите от житни култури въз основа на двусезонни изследвания в района на Дуранкулашкото езеро (1998 - 2000). БДЗП – БШПОБ. 37 с.
- Дерелиев, С. 2000а. Доклад: Резултати от мониторинга на зимуващите гъски в района на Дуранкулашкото и Шабленските езера за периода 1995 - 2000г. БДЗП – БШПОБ. 79 с.
- Дерелиев, С., Д. Георгиев. 2002. Национален план за действие за опазването червеногушата гъска (*Branta ruficollis*) в България 2002-2006 – ВМ Янков, П. (отг.ред.). Световно застрашени видове птици в България. Национални планове за действие за опазването им, Част 1. БДЗП-МОСВ, Природозащитна поредица, Книга 4 БДЗП, София, 38-60 стр.
- Дифова, Е. 2012. Доклад: “Информация, анализи и примери за съществуващи агро-екологични схеми, насочени към ефективно управление на зимни местообитания на видове от разред Anseriformes с цел осигуряване на хранителна база и ограничаване на безпокойството”. „Анализ на възможните агроекологични мерки, приложими за географско-икономическите особености на България, включително тип земеделие и земеделски практики, видове култури, добиви, брой и вид на земеделските стопани/стопанства в проучваната територия“. БДЗП. 42 с.
- Общинският план за развитие на община Шабла за периода 2014–2020 г. Свален от <http://www.shabla.info/index.php?do=62>
- Проект на Общинският план за развитие на община Каварна за периода 2014–2020 г. Свален от <http://www.kavarna.bg/index.php?do=14&id=2103&lang=bg>
- Cope, D.R., Vickery, J.A. & Rowcliffe, J.M. 2006. From conflict to coexistence: a case study of geese and agriculture in Scotland. *Waterbirds around the world*. Eds. G.C. Boere, C.A. Galbraith & D.A. Stroud. The Stationery Office, Edinburgh, UK. pp. 791-794
- Hulea, D. 2002. Winter feeding ecology of the Red-breasted Goose (*Branta ruficollis*). University of East Anglia
- Michev, T., V. Pomakov, D. Nankinov, B. Ivanov, L. Profirof. 1991. A short note on wild geese in Bulgaria during the period 1977 to 1989. *Ardea*:167-168.
- Petkov, N., A. Harrison, A. Stamenov, G. Hilton. The impact of wintering geese on crop yields in Bulgarian Dobrodzha: implications for agri-environment schemes. (In press).
- Vickery, J. A., A. R. Watkinson & W. J. Sutherland. 1994. The Solutions to the Brent Goose Problem: An Economic Analysis. *Journal of Applied Ecology*, Vol. 31, No. 2: 371-382
- Wetlands International (2015) Waterbird Population Estimates, wpe.wetlands.org

ENGLISH SUMMARY

Creating and testing solutions for friendly farming practices Goose and the transformation in financial instruments of the common agricultural policy after 2013 is one of the main activities implemented by BSPB in the period 2010 - 2014 within the project: LIFE09 NAT / BG / 000 230 "Conservation of the wintering population of the globally threatened Red-breasted Goose" (*Branta ruficollis*). At the date of finalization of this document is available outcome and product of the work of BSPB and its partners in the face of MAF, "Kirilovi Ltd" and other farmers in the region of Shabla and Durankulak. In the Program for rural development for the period 2014 - 2020, the under Measure 10 "Agro-ecology and climate," included the following agricultural activity: **Sowing and cultivation of autumn cereals foraging habitat of Red-breasted Goose 50% of the stated by activity area and at least 30% corn falling within the habitat of Red-breasted Goose**. Expenditure incurred on activities farmers will be compensated with €103.68 / hectare. According to the ecology of the Red-breasted Goose and the lessons learned from the implementation of similar agri-environmental activities included in the Rural Development Programme 2007 - 2013 as a result of persistent work BSPB has been achieved an enormous progress in simplifying the requirements for the implementation of activities aimed at omitting the requirement the implementation of the measures on one and the same arable field plots.

With the inclusion of the developed over a period of five years Agro - environmental activities in the RDP for the period 2014 to 2020, BSPB create excellent conditions and prerequisites for the protection of forage habitats of the Red-breasted Goose and other important species, provide an excellent example of effective conservation of natural resources through the mechanisms of sustainable development and strengthen its work to provide significant revenue to the local economy of the areas of Natura 2000. It is important to note that even before the start of the new scheme, during the testing and the scope of the developed and administered by the BSPB, pilot agri-environmental program, 11 farmers applied additional agricultural activities contributing to the conservation of Red-breasted Goose and habitats in the region of Shabla and Durankulak and were compensated with the amount of 156 105, 75 BGN. It is important to remember that only in 2013 in the developed and offered by BSPB agricultural activity for the protection of food habitats of wintering geese in Bulgaria included in the RDP 2007 - 2013, local economies have received over 2.3 million euros.